

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ANABİLİM DALI

**MODERN ZAMANLARDA GELENEKSEL VE ÇAĞDAŞ
NORMLARIN İNSAN KARAKTERİNE PARADOKSAL
ETKİSİ**

Zeliha CANDAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. İsmail HANOĞLU

ÇANKIRI-2024

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI

MODERN ZAMANLARDA GELENEKSEL VE ÇAĞDAŞ
NORMLARIN İNSAN KARAKTERİNE PARADOKSAL
ETKİSİ

Zeliha CANDAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. İsmail HANOĞLU

ÇANKIRI-2024

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	III
TEZ KABUL VE ONAY.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
1.GİRİŞ.....	1
2. İNSAN, KÜLTÜR VE GELENEK.....	3
2.1.İnsan ve Kültür.....	3
2.1.1.Kültür Nedir?.....	3
2.1.2.Kültür Felsefesi.....	7
2.1.2.1 Kültür, İnsan ve Değerler.....	7
2.2.İnsan, Gelenek, Toplum ve Değerleri.....	12
2.3.İnsan ve Geleneksel Normlar.....	13
2.4. Kimlik, Toplum ve Geleneksel Değerler.....	15
2.5. Küreselleşme ve Geleneksel Kimlik.....	16
3.İNSAN VE ÇAĞDAŞLIK.....	21
3.1.Varlık, Zaman ve İnsan.....	22
3.2.Çağdaş Zamanların Değer Anlayışı Üzerindeki Etkisi ve Geleneksel Kırılmalar.....	23
3.3.Yenilenme ve Yeniden Yapılanma Süreçlerinde Geleneksel Zihniyetin Sürece Etkisi.....	27
3.4.Modern Zamanların Zaman Algısı ve Değerle Etkileşimi.....	30
3.5.Toplumsal Örgütlenmelerin Modern İnsan Üzerindeki Etkisi.....	33

4. İNSAN KARAKTERİNİN PARADOKSAL ŞEKİLLENMESİ: GELENEK VE MODERN ZAMANLAR.....	36
4.1.İnsan Karakterinin Paradoksal Şekillenmesinin Dinamikleri.....	36
4.2.İnsan Karakterinin Paradoksal Gelişiminde Özne Sorunu.....	39
4.3.İnsan Karakterinin Paradoksal Gelişimin Toplumsal ve Sosyo-Politik İzdüşümleri.....	42
5.SONUÇ.....	46
KAYNAKÇA.....	47
ÖZGEÇMİŞ.....	50

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “*Modern Zamanlarda Geleneksel ve Çağdaş Normların İnsan Karakterine Paradoksal Etkisi*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan ve dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

23 Şubat 2024

İmza

Zeliha CANDAN

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Zeliha CANDAN tarafından hazırlanan “*Modern Zamanlarda Geleneksel ve Çağdaş Normların İnsan Karakterine Paradoksal Etkisi*” başlıklı bu çalışma ...23/02/2024... tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oy birliğiyle/oy çokluğuyla] başarılı bulunarak jürimiz tarafından ...FELSEFE... Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Ünvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman : Prof. Dr. İsmail HANOĞLU
İmza.....

Üye : Doç. Dr. Necmettin PEHLİVAN
İmza.....

Üye : Dr. Öğr. Ü. Hakkı KALAYCI
İmza.....

ONAY

Bu TEZ, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/..../202... tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Her şeyden önce, böyle bir çalışmayı bir tez çalışması olarak ele alırken, toplum olarak geçirdiğimiz değişim evrelerinin üzerimizde yaratmış olduğu etkilerin boyutlarını ve derinliğini ortaya koyabilecek bir açıklamayı yapabilmektir. Bu konuda çok sayıda araştırma yapılmış olması da bizim konuya dair materyal açısından elimizi kolaylaştırdı.

Ülkemiz doğu ile batı arasında bir geçiş ülkesi olması aslında yukarıda ifade etmeye çalıştığımız sorunun derinliğini ve boyutlarını göstermesi bakımından manidardır. Değişimin küresel ölçekte teknolojinin gelişmesi ile birlikte daha fazla yaşanıyor olması, coğrafi mesafeleri izafi kılsa da gerçek anlamda kültürel aktarım, kuşkusuz ortak zaman ve mekânın varlığı ile gerçekleştiğini inkâr edemeyiz. İşte Türkiye gibi ülkelerin bu coğrafi kesişim noktasında bulunmaları kültürel ve kimliksel değişimin de ciddi manada yaşanmasına olanak sağlamaktadır.

Bugün sadece Türkiye özelinde bu tarz değişimin ve paradoksal sonuçların bir dereceye kadar vahametini konuşuyor olmamız bizim toplum olarak yalnız olduğumuz anlamına gelmemelidir. Hele hele bugün batının son yüzyıl içerisinde kendi geleneksel değerlerinden ve kültürel aidiyetlerinden nasıl farklılaştığı özellikle hıristiyan inancını bırakıp diğer dinlere ya da daha çok hiçbir dini değere kendini bağlı kılmaksızın bir kimliksel tercih içerisinde bulunmaları kolaylıkla açıklanabilecek bir şey değildir.

Sorun aslında küresel ölçekte bir sorundur ve bu her kesimi ilgilendirmektedir. Hızlı bir değişimin gölgesi altında olan insanlık ailesi bu süreçleri şu ya da bu biçimde yaşamaya mecburdur. Toplamda sonuç bize nereye götüreceğinin şu an için kesin tahminlerini yapmamız oldukça zordur. Ancak, değişimin insanlık tarihinin uzun yaşamında eşi benzeri olmayacak derecede ve derinlikte olduğunun bilincine varılması hayati derecede önemlidir.

Böyle hassas bir konuyu çalışmam noktasında her şekilde ve her zaman yanımda olan danışmanım Prof. Dr. İsmail Hanoğlu'na içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca

eğitim hayatım boyunca desteklerini sürekli yanımda hissettiğim aileme ve hocalarıma da en kalbi Őukranlarımı sunarım.

Zeliha CANDAN

23 Şubat 2024

ÖZET

Tezin Başlığı : Modern Zamanlarda Geleneksel ve Çağdaş Normların İnsan Karakterine Paradoksal Etkisi

Tezin Yazarı : Zeliha CANDAN

Danışman : Prof. Dr. İsmail HANOĞLU

Anabilim Dalı : Felsefe Anabilim Dalı

Tezin Türü : Yüksek Lisans

Kabul Tarihi : 23/02/2024

Tezimiz üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde insan, kültür ve gelenek arasındaki ilişki biçimleri üzerinde duruldu. İnsanın sosyal bir canlı olduğu ve kültür içerisinde var olduğu belirtildi. Kültürün ise gelenekle taşındığı ve geleneğin birey üzerindeki etkisine değinildi. İnsanın yaşam biçimine ait normların, kültür ve gelenekten hangi ölçülerde ele alındığı üzerinde duruldu. Türkiye gibi geçiş süreçlerini yaşayan toplumların geleneksel değerlerle olan bağları ve yaşadıkları çatışmalar üzerinde açıklamalar ve analizler yapıldı. İkinci bölümde ise, insan ve çağdaşlık sorunu ele alındı. Modern dönemin tüm insanlık ailesi için bir realite olduğu belirtildi. Bu realitenin kendi değerleri ile geleneksel bireyin üzerinde aşırı etkiye sahip olduğu ve yaşam biçimini değiştirdiği görüldü. Modern değerler ile geleneksel değerlerin çatışması sırasında, daha çok geleneksel değerlerin geriye çekildiği ortaya kondu. Üçüncü bölümde geleneksel ve modern normların insan karakterinde paradoksal anlamda nasıl bir etkiye sahip olduğu üzerinde duruldu. Çatışma sırasında bazı temel geleneksel değerlerin terk edildiği, ama bazısından ise uzaklaşmadığı görüldü. Birbiriyle çatışma halinde olan modern ve geleneksel değerlerin ise birey üzerinde paradoksal etkiye sahip olarak yaşamını sürdürdüğü ya da sürdürmek zorunda olduğu vurgulandı.

Anahtar Kelimeler: İnsan, kültür, gelenek, norm, çağdaşlık.

ABSTRACT

Thesis Title : The Paradoxical Effect of Traditional and Contemporary Norms on

Human Character in Modern Times

Author : Zeliha CANDAN

Supervisor : Prof. Dr. İsmail HANOĞLU

Department : Philosophy

Thesis Type : Master's Thesis

Date : 23/02/2024

Our thesis consists of three parts. The first part focuses on the forms of relationship between people, culture and tradition. It is stated that humans are social creatures and exist within culture. It is mentioned that culture is carried through tradition and that it is the effect of tradition on the individual. It is focused on the extent to which the norms of a person's lifestyle are taken into account from culture and tradition. Explanations and analyzes are made on the ties of societies experiencing transition processes such as Turkey with traditional values and the conflicts they experienced. In the second part, the problem of humanity and modernity is discussed. It is stated that the modern era is a reality for the entire human family. It is seen that this reality has an extreme impact on the traditional individual with his own values and changes his way of life. It is revealed that during the conflict between modern values and traditional values, more traditional values retreat. The third chapter focuses on how traditional and modern norms have a paradoxical effect on human character. It is seen that some basic traditional values are abandoned during the conflict, but some are not. It is emphasized that modern and traditional values, which are in conflict with each other, continue or have to survive with a paradoxical effect on the individual.

Key words: Human, culture, tradition, norm, modernity.

KISALTMALAR

Çev.	Çeviren
Haz.	Hazırlayan
s.	Sayfa
ss.	Sayfa Sayısı

1.GİRİŞ

Çalışmamızı temelde üç ana bölüme ayırdık. İlk bölümde, insan, kültür ve gelenek üzerine konumuz bağlamında açıklamalara ve değerlendirmelere yer verildi. Bu analizler ve açıklamalar yapılırken, insanın kimliksel durumunun ve aidiyet bağlarının kültür ve gelenek bağlamında nereye oturduğu belirtilmeye çalışıldı. Süreç içerisinde geleneğin ve kültürün değişim içerisinde olduğu ve bu değişimin boyutları çalışmamızda analiz edilmeye çalışıldı. Kimliğin bu doğrultuda statik ve dinamik taraflarının neler olabileceği üzerinde duruldu.

Türkiye gibi özelde doğu ile batı arasında geçişken bir yapıya sahip olan toprakların gerek kültürel anlamda ve gerekse bu kültürün taşıyıcısı olan kimlik üzerinde derin ve karmaşık etkiye sahip olduğunu incelemelerimiz ortaya koymuştur. Bu tarz bir coğrafi konumun ilgili yapılara yukarıda ifade etmeye çalıştığımız üzere avantajlı ve dezavantajlı durumlar yarattığını gözlemledik. Yapılacak diğer çalışmalarla sürecin birçok boyutunun aydınlığa kavuşacağından da ümit varız.

İkinci bölümde, insanlığın çağdaşlık tecrübesi üzerinde duruldu. Çağdaşlığın gerek doğu ve gerekse batı kültürleri üzerindeki etkisinin boyutları araştırılmaya çalışıldı. Çağdaş değerlerin daha çok ve temelde batı kaynaklı oluşunun üzerimizdeki olumlu ve olumsuz etkileri analiz edildi. Bu noktada özelde batılı muhafazakâr diyebileceğimiz geleneklerin de mevcut çağdaş değerlere ilişkin eleştirel durumlarından da söz edildi. Çağdaş kimliklerin oldukça dinamik yapısı ve bir o kadar da değişkenliği, geleneksel toplumların zihin durumlarını ciddi manada etkilemiş, teknolojinin görece üstünlüğü ilgili değerlerin taşınımında oldukça etkili olmuştur.

Çağdaşlık durumunun tarihsel süreç içerisinde insanlığın uzun yürüyüşünde kendi varlığını sürekli hissettirmesi birçok araştırmacı ya da eleştirmen tarafından ya göz ardı edilmiş ya da farkına bir şekilde varılamamıştır. Oysa insanlık ailesi, değişimin ya da dönüşümün sürekli etkisinde kalmış ve bu, toplumsal bilincin şekillenmesinde başat etkiye sahip olmuştur. Ancak zamanımızın insan merkezli telakkileri, ki tarihte de birçok açıdan örneğini bulmak mümkündür, batı düşüncesinde tarihsel süreçte eşî ve benzerini oldukça zor görebileceğimiz durumlarla ve yapılarla bizi karşı karşıya getirmiştir. Bunun farkında olabilen geleneksel bilincin mevcut sosyal hareketliliği

ve değişimi anlaması ve buna dönük rasyonel tepkiler vermesi en makul olan bir davranış kimliği olacaktır.

Üçüncü bölümde geleneksel bilincin yaşamış olduğu paradoksal süreçlerin ki bu paradoksun geleneksel yapı ile çağdaş değerler arasında yaşanan gerilimin ve zaman zamanda çatışmanın boyutlarını ortaya koymada her iki bilincin tepkisel durumlar analiz edilmeye çalışılmıştır. Burada söz konusu edilen iki bilinç geleneksel bilinç ile bu bilince muhatap olan modern öznenin bilinç durumları kastedilmektedir. Aslında bir yönü itibariyle de aynı bilincin bölünmüş ya da birbirine indirgenmesi oldukça zor aynı bilincin ikili yapısı ya da karakterinden söz etmek istediğimizin anlaşılmasında yarar vardır.

Kuşkusuz Weberci yaklaşımın sosyal bilimlerdeki nedensel çoğulculuk anlayışı araştırmamızda da metodik olarak önemsemiğimize ve benimsediğimiz bir anlama modeli oldu. Sosyal hadiseleri ve değişimleri bütünselliği içerisinde ve birçok neden bağlamında anlayarak nedenin determinist bir belirlemeden ziyade olası gücünü öne çıkarmanın daha sahici olacağını bu bağlamda söylememizde yarar vardır.

Z. Bauman'ın katı modernite anlayışının getirmiş olduğu sorunların çözümüne yönelik olarak akışkan modernite anlayışın benimsenmesine dönük tavsiyesi de özellikle çalışmamızda zaman zaman haklılığını gördüğümüz bir analiz ve öneri olduğunu burada ifade etmemizde yarar vardır. Akışkan bir sosyal yaşamın katı modernite algılama biçimleri ile algılanamayacağını ve bunun da özellikle çalışmamızda insan karakterinin neden paradoksal süreçlerle karşı karşıya geldiğini de akışkan modernite modeli bağlamında değerlendirilmesinde yararlı olacağını görüyoruz.

P. Bourdieu'nun özellikle habitus teorisinin bireyin içerisinde doğup büyüdüğü yapının kendi düşünsel süreçlerine nasıl etkide bulunduğunu ortaya koyma sadedinde bireyin modernite ile gelenek arasında yaşadığı gerilimin ana hatlarının ilgili habitusun sosyolojik gücü bağlamında anlamının faydalı olacağını söylemeliyiz. İlgili habitusun zamanın ve mekânın temel dinamikleri bağlamında sosyolojik bir değişime de uğradığını ve bu uğrayışın da yine birey ve toplum üzerinde algı ve davranış düzeyinde ilgili değişimler yarattığını görmemizde yarar vardır.

2.İNSAN, KÜLTÜR VE GELENEK

2.1.İnsan ve Kültür

Konu başlığımızdan da rahatlıkla anlaşılacağı gibi, insan, sosyal doku içerisinde iki temel kavram ile kendi sosyal varlığını ikame ve inşa eder: Kültür ve Gelenek. İnsan ve kültür başlığını kültür ve insan şeklinde yazmamamızın da bizim açımızdan acizane bir değeri ve önemi vardır. Bundan, insan olmadan kültürün var olamayacağı ve insanın sosyal yapı içerisinde en temelde bir kültür varlığı olduğunu, kültür üreten bir varlık yapısına sahip olduğunu ifade etme amacıyla böyle bir terimsel sıralama amaçlanmıştır. (Özlem, 2002, s. 125) Şimdi sırasıyla insan ve kültür kavramlarının konumuz bağlamında neye tekabül ettiğini inceleyebilmek için alt başlıklarımıza geçebiliriz.

2.1.1.Kültür Nedir?

Öncelikle araştırmamız açısından neden kültür incelemesi ile başlamış olduğumuzu ifade etmemiz gerekiyor. İnsan yapısı itibari sosyal bir çevrede dünyaya gelir ve davranış biçimlerini bu çerçevede oluşturur. Davranış dünyası üzerine araştırma yapan kimseler arasında öne çıkan bir sıralama var ki, burada ifade edilmesi yararlı olacaktır. Bu yaklaşıma göre, düşünceler duygulara, duygular davranışlara, davranışlar alışkanlıklara, alışkanlıklar karaktere ve karakter de kişinin kaderini etkileme hatta belirleme düzey ve imkanlarına sahiptir. Dolayısıyla kişinin hangi düşünce, duygu çevresinde yetiştiği ve yaşadığı o kadar önemli oluyor ki, bir davranışı, alışkanlığı ve akabinde ortaya çıkacak kişi karakterini etkileyecek düzeyde bir yapısallıkla karşımıza çıkıyor. Kültür dediğimiz olaysa, toplumsal davranışın somutlaşmış hali olarak karşımıza çıkıyor. (Özlem, 2002, ss. 25-126) Bu manada, kültür, gelenekle beraber bireyin düşünce, duygu ve davranış kodlarını şekillendirecek düzeyde birey ve toplum üzerinde yönetici bir özne olarak kendini gösterdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Nitekim kültür kelimesi, Türk Dil Kurumunun yapmış olduğu tanımlamaya göre şu anlama gelmektedir:

Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü.(Türk Dil Kurumu, <http://www.tdk.gov.tr>, Erişim tarihi: 26 Aralık 2022, Saat: 23:02)

Bu tanımlama çerçevesinde kültürün şu temel yapılar üzerine oturduğunosöyleyebiliriz. Kültür, tarihsel bir sürecifade eder. Toplumsal gelişmenin sonucunda ortaya çıkar. Maddi ve manevi tüm değer sistemini içine alır ve zaman içerisinde bu değerlerin yaratıcısı da olur. Bu değerleri taşıyacak araçlara sahip olmakla beraber, nesiller üzerinde etkin bir gücün de yöneticisidir. Son olarak kültür, doğal ve beşeri hayatın egemenlik ölçütü ve dili olarak karşımıza çıkar. (Özlem, 2002, ss. 126-127)

Biz de genel de tarih ve tarihsellik kavramları takvim sayımının baskısı altında öncelikle değerlendirilir ki, böyle bir algı tamamen yanlış olmasa da tarih ve tarihsellik, metin içerisinde kullanımları bağlamında daha derin bir anlam ve içeriğine referansta bulunulduğunu bilmekte yarar vardır. Tarih ve tarihsellik bu anlamda kültürün temel taşıyıcı koşulları olarak karşımıza çıkar. Her ne kadar tanım içerisinde zamana yani tarihin gerçekleştiği dilim ya da periyotlara bir takım temel referanslar yapılsa da ilgili zaman ya da tarih, belli bir coğrafi zeminde gerçekleştiği için kategorik olarak zaman ve mekân kavramlarının birbirine bağlı ve birbirini gerektirici olması göz önünde tutulması gereken bir şart olarak değerlendirilmelidir. Mesele böyle vazedildiği zaman, coğrafyanın, yaşanılan mekânın kültürün kurucu unsuru olarak anlaşılmasının ne kadar sahici olduğu rahatlıkla anlaşılacaktır. (Türkdoğan, 1996, s. 15)

Gerçi, araştırmacılar ya da dil bilimciler tarih ve tarihsellik kavramları içerisine ayırt edilecek şekilde zamana bağlı olarak mekâna bir referansta bulunmasalar da tarihin ve tarihselliğin kendi içerisinde mekân kavramını doğrudan ya da dolaylı biçimde içerdiğini söyleyebilirler. Ancak insanlık yine de kendi doğası gereği belli bir insanlık amacına ulaşmak için varlığını sürdürmektedir. (Özlem, 2010, s. 284) Bunda haklılık payı olmakla beraber, yukarıda söylediğimiz gibi, tarih ve tarihselliğe ilişkin ilk algının baskısını kırmak ve tanımın ayrıntılı içeriğini gün ışığına çıkarmak için elimizden gelen gayreti göstermemiz gerekir.

Tarih ve tarihselliğe ilişkin başka ilk akla gelen ve tanımın diğer unsurlarını baskı altına alan bir durumda tarihin ya da tarihselliğin aynı takvimsel süre ya da zaman

içerisinde yaşarken eş düzeyde ya da eşit oranda aynı tarih içerisinde yaşayan toplum ya da toplum gruplarının aynı tarihselliği paylaşmamış olmalarıdır ki, bu çoğu zaman gerek sosyal bilimciler ve gerekse yorum bilimle uğraşan bilim adamlarınca ihmal edilen ve gözden kaçan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Oysa görülüyor ki, kişi ya da toplumlar, aynı takvimsel süre içerisinde farklı tarihsellikleri yaşayabilmektedirler. İşte şimdi burada konumuz açısından da can alıcı noktayla karşılaşılıyor ki, o da aynı tarihselliği eşit düzeyde yaşayamayan kişi ya da toplumların kültürün taşıyıcısı durumunda nasıl olacaklar ya da kültüre katkıları nasıl gerçekleşebilecektir? Bu soruya verilecek cevap da bizi aslında sosyal bilimlerin önemli bir sorunu ile karşı karşıya getirecektir ki, buna göre, toplumsal yapılar ya da bu yapıları oluşturan gruplar ya da katmanlar, eş düzeyde aynı sosyal dokunun eşit taşıyıcıları değil, ilgili dokunun ya da ilgili dokunun tarihsel atmosferi sosyal bünye tarafından eş düzeyde algılanmamaktadır.

Kültürün ikinci önemli ayağı, toplumsal gelişmeye bağlı olarak ortaya çıkmasıdır. Yani, toplumsal gelişme, kültürün kurucu unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu cümle aslında içeriğinde birçok analiz edilmesi gereken yapı ya da yapıları taşımaktadır. Tabi ki tanımda ifade edilen toplumsal gelişme kavramı, doğal olarak tanımın el verdiği oranda belli bir sınırlı ifade ile karşımıza çıkmaktadır. Örneğin batının toplumsal gelişmesi farklı kültürlerin bir senteziydi (Türkdoğan, 1996, ss. 92-93) Ancak araştırmamızda daha yukarıda da vurgulanmaya çalışıldığı gibi, tanımın neye tekabül ettiğini ortaya koyması gerekir. Bu manada toplumsal gelişmeden ne anlaşıldığı da okuyucuların ve araştırmacıların zihinlerinde ilk akla geldiği anlamı ile ilgili toplumun düşünsel ve duygusal değer alanında önceki yaşama ünitelerine ve evrelerine kıyasla gözle görülür ve hissedilir bir seviyeye ulaşmak, en genel içeriği ile böyle bir anlam rahatlıkla tanımın içerisinden çıkartılabilir.

Toplumsal gelişmeyi sonraki nesillere aktarmada karşımıza çıkan önemli bir olgu da toplumsal gelişme sırasında elde edilen maddi ve manevi değerlerin araçsal taşıyıcılarının da kültürün kurucu unsuru olarak karşımıza çıkmasıdır. Kültürün maddi ve manevi değerlerin en önemli taşıyıcı araçlarından biri dildir. Dil, kültürün sonraki nesillere aktarımında süreç içerisinde uğradığı değişimlerle beraber bu yapının taşıyıcı olmada en önemli ayağıdır. Bunun için kültürel değişimde kendi kodlarımızı esas almamız zaruridir (Türkdoğan, 1996, s. 89) Bir diğer taşıyıcı ise,

sanat ve mimari alandır. Çağdaş gelişmelere paralel olarak teknoloji de kültürün şu an için en önemli taşıyıcı aracı haline gelmiştir ki bu belki de dilin, sanatın ve mimarinin etkisini neredeyse gölgede bırakacak düzeyde öne çıkan bir durumdur.

Kültürün son tanımlayıcı özelliklerinden biri de doğal ve toplumsal çevresine egemenlik kuracak şekilde insan hayatını etkileyici ve belirleyici düzeyde yön vermesidir. Bugün belki de kültürün en çok bu etkisini görüyor ve yaşıyoruz. Sorunlarımızın kaynağını da kültürün cari egemenliği şekillendirmekte ve yönetmektedir. Kültür bu egemenliği yaşarken ya da yaşatırken toplumsal mekanizmaları devreye sokar ve yönetici araçları ile kişiye ve topluma kendi algısını seviye ve diline göre uygular. Kültürel normların etkin dili, psikoanalitiğin kurucusu S. Freud'un terminolojisinde süper egoya karşılık geldiğini bilmemizde yarar vardır. Süper ego olarak kültürel normlar, zamanın el verdiği aygıtlarla kendi failliğini/etkinliğini birey üzerinde ve birey bağlamında da toplumsal yapının şekillenmesinde gerçekleştirmektedir.

Çağdaş aygıtlar, özellikle teknolojinin ilerlediği zaman dilimlerinde kültürel normların daha iyi ve etkin taşıyıcısı olarak kültürün egemen dilini toplum ya da kültürel etkilenmeye konu olan toplumlara uygulamaktalar.

Bugün eğer biz kültürden bahsediyorsak -ki insanlık var oldukça da bahsedilecek bir konu-teknolojik aygıtların kültürle olan etkileşiminden ve kültür üzerinden kendini tanıma ve tanıma süreçlerini ihmal ederek, insan ve toplum üzerine bir takım analiz ve yorumlarda bulunmamızın oldukça sakıncalı olacağı ortadadır. Bu anlamda, teknoloji, daha önceki tarihsel periyotlara kıyasla kültürle kendisi arasında interaktif bir ilişki olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Yani, kültür teknolojiyi, teknoloji de kültürü etkilemektedir. (Kaymas, 2018, s. 20) Bugün kültür tanımlamaları içerisinde teknolojinin kurucu unsurunu hesaba katmadan ne kültürü anlayabiliriz ne de teknolojiyi anlayabiliriz.

2.1.2.Kültür Felsefesi

Kültür varlığı olarak insanın tarihte görünme biçimlerini felsefi dille analizi tarih felsefesi ve/veya kültür felsefesi bağlamında ele alınıyor ki, birçok filozof tarafından kültür felsefesi denince akla tarih felsefesi ya da konuyu tarih felsefesi bağlamında ele almanın zorunluluğu akla gelmektedir (Özlem, 2002, s. 125). Kültür kavramının içeriğinin ve etimolojisinin ana gövdesini insanın doğal durumundan ayrılma ve buna ek olarak geliştirdiği tüm maddi ve manevi kazanımlara verdiği, yansıttığı dünya görüşü bağlamında özellikle insanın kendini gerçekleştirme sürecinde kendini eğitmesine, terbiye etmesine ve topyekûn kendini ve doğal çevresini işleme süreci olarak karşımıza çıkması kültürden ne anlamamız gerektiğine dair başat içerikler olarak görülmelidir (Özlem, 2002, ss. 126-129)

Kültür bu bağlamda insanın tabiata yaklaşım biçiminin bir adı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşım biçimi, insanı diğer insan topluluklarından doğal olarak ayıran bir özelliğe sahiptir. Kültür insanın tabiata verdiği anlamın bir göstergesidir. Bu anlam süreç içerisinde birtakım değişimler geçirir ve kültürlenme dediğimiz olaylarla da karşılaşırız. Kültür felsefesi aslında bir kültürün yapısal özelliklerini anlama sadedinde bize ayrıcalıklı hizmetler vermektedir. Tabi, bir kültürün kendi içerisinde taşıdığı dünya görüşü aslında bir değişmez unsur gibi görünse de tarihsel süreç içerisinde evrensel kültür dediğimiz baskın kültürlerin etkisi, ilgili dünya görüşüne bağlı kültürel yapılarını neredeyse dönüşüme uğratacak derecede bir takım temel değişimlere yol açmaktadır. Kültür felsefesi işte bu bağlamda evrensel kültür ya da söylem iddiasının mahiyetini de araştırmakta ve bunun bilindiğinin ya da öylece değerlendirildiğinin aksine evrensel olmadığı sadece baskın bir kültürel güce sahip olduğu için yaygınlaştığı, zamanı gelince de yerini başka kültür ya da kültürel unsurlara bırakacağını söylemektedir (Özlem, 2002, s. 130)

2.1.2.1. Kültür, İnsan ve Değerler

Çağımızın ilerleyen hızına çoğu zaman yetişmek mümkün olmadığı birçok araştırmacının da malumudur. Yapılan araştırmalar bu durumu her geçen gün tüm çıplaklığı ile ortaya koymaktadır. Bazen yapılan araştırmaların özellikle anket düzeyinde yapılan araştırmalar kendi içerisinde bir takım temel anlaşmazlıklar içerisine girseler de son noktada özellikle başta aile olmak üzere toplumsal değerler

bağlamında birçok sıkıntı değişim hızının ne kadar derinlere uzandığını gözler önüne sermektedir. (Karataş, 2001, ss. 96-97) Sosyal medya ve tv gösterileri iyi takip edildiğinde geleneksel değerlerimizle, çağdaş dönemde insanın önünde hazır bulunduğu bu değerler arasında araştırma alanımızın da ortaya koymaya çalıştığı gibi paradoksal biçimde bir çatışmanın olduğunu ve doğal olarak olması gerektiğini rahatlıkla görüyoruz. Toplumsal adetlerimiz daha çok dini değerlerle yoğrulduğu için bu konuda en çok değişimin yaşandığı durumu dini değerlere ilişkin gençliğin tutumlarında gözlemlememiz mümkün olmaktadır. Bu durumu sadece gençlik kanalından hareketle anlamamız da oldukça yanlış olur.

Özellikle, yaşlı ya da yetişkin kesim taşradan kentli yaşama evrilmesi ile birlikte taşrada yaşarken sahip olduğu ya da yaşaması gereken toplumsal kuralları kentli yaşamda takip etmediğini görüyoruz. (Keskin, 2016, s. 163) Burada kültürel değerlerin insan özelinde sadece zamanın yani çağdaş yaşamın insan üzerindeki etkisi üzerinde değerlendirmenin oldukça yetersiz ve biz araştırmacılara yanlışa sevk edebileceğini görmemiz önemlidir.

Şehir ya da kent yaşamının fert üzerinde özellikle toplumsal baskının azaldığı ve birey olmanın birçok bocalamasını yaşadığı süreçler dikkatlice takip edildiğinde görülecektir ki kişi bir takım temel ya da birçok taşra yaşamında yaşarken uyduğu adetlerin şehir yaşamından şöyle ya da böyle terk ettiğini ya da bunun değişimi yönünde birçok sorunu yaşadığı ve bu sorunlarla mücadele ettiğini gözlemekteyiz.

Bu durumun asırlar öncesinde özellikle bedevi/çöl yaşamında şehir yaşamına geçen araplar arasında da gözlemleyen İbn Haldun, değerlerin daha çok küçük, köy ya da bedevi sosyal yapılarda devam ettiğini gözlemlemiş ve bunu da Mukaddime adlı eserinde açık ve net biçimde ortaya koymuştur. (Batur, 2019, s. 93) Değerlerin insanlar tarafından kabulünün ya da yaşama aktarılmasının temelinde içerisinde yer aldığı toplumsal ünitelerin ne kadar etkisi olduğunu ve toplumun bu açıdan insan yaşamında ne derecede etkin bir rol üstlendiğini görmekteyiz.

Tabii, bizler felsefeciler olarak varlık, zaman ve değişim problemini ele alırken bu durumu birazda ya da temelde varlıktaki değişimin kaçınılmazlığı üzerinden Heraklit'in "her şey akar", "bir nehirde iki kez yıkanmaz" gibi özdeyişlerinin toplumsal yaşamın merkezinde duran ana itici güç olarak gördüğümüzde bu durumun

önemini teslim etmemiz kaçınılmaz biçimde önümüzde durmaktadır. Kültürün, özellikle yapılan araştırmalarda insanın anlam arayışının bir parçası ya da arama yollarından biri olarak karşımıza çıktığı sonucunu kabul ettiğimizde bu durumu daha etraflıca değerlendirme imkanımızın olacağı düşüncesindeyiz.

Nitekim insan, kültürel yaklaşımlarının gerek form gerekse içerik olarak özellikle hayatın anlamını ve değerini bir paradigma ekseninde anlamaya ve açıklamaya başladığında bir yaşam çıktısı olarak kültürün kimyasına tesir etmeyeceğini beklememiz oldukça ve büyük oranda bir safdillik olacağı kanısındayız. İnsanı özellikle de antropoloji ile uğraşan ve bunun kültür üzerindeki etkisini inceleyen kültürel antropologlar özelinde insanı anlam arayan canlı olarak tavsif ederken bu değerini yani kültürel değerini bir anlam arayışı içerisinde bulunan canlının yaşam çıktısı olarak kendisini gösterdiğini yaptıkları analizlerden hareketle anlayabiliyoruz. (Bostan, 2016, s. 4)

Yani demek istediğimiz, insanın anlam arayışı sürecinde bu arayıştan elde ettiği düşünsel ve duygusal çıktıları sadece bir filozof profilinde gördüğümüz gibi, olayı ya da meseleyi teorik izahları neticesinde bir kitap ya da makale boyutunda bırakmaz, ilgili sonuçların hem sanata hem de aksiyoloji üzerinden kişinin yaşam pratiğine etkisini çok açık biçimde yansıdığını görürüz. Bu anlamda sanatın duygu ve düşüncenin anlam arayışı nezdinde pratiğe aktarılmış ama hala ahlak ya da etik kadar kendini insan yaşamının pratik merkezinde somutlaştırmamış bir duygu ve düşünce durumu ile karşı karşıya olduğumuzu bilmemizde yarar vardır. Ama her ne olursa olsun şu ya da bu biçimde kültürün anlam arayışında felsefeden sonra sanata oradan da bireyin ya da toplumun yaşam felsefesine etki edecek düzeyde insan ve kültür ve değerleri üzerinde açık bir etkisini gördüğümüzü net biçimde vurgulamamız gerekir.

Tarihsel süreç içerisinde felsefede ahlaki değerlerin değişip değişmeyeceğine ilişkin yaklaşımlar genelde kültürel unsurların ya da aidiyet bağlarının yapısal durumlarını analiz etmeden birçok problem tartışılma konusu oldu ve olmaya da devam etmektedir. Kuşkusuz her disiplinin kendine ait yöntem ve terminolojisi vardır ve bu yöntem terminoloji üzerinden hareketle birçok problem ya da konu ele alınıp işlenmeye devam edilmektedir. (İnci ve diğerleri, 2022, s. 2763) Ama çağımızın gerek pozitif bilimler ve gerekse sosyal bilimler açısından ortaya koyduğu en önemli değer çıktısı akademik açıdan disiplinler anlamında karşılıklı yararlanma ve bugün

interdisiplin denilen olgunun net biçimde taraflar arasında merkeze alınıp işlenmesinin gerekliliği hususunda bir araya gelmiş olmasıdır.

Kültürün insani değerlerin süreç içerisinde gerek çeşitlenmesinde ve gerekse farklılaşmasında oldukça ve bariz biçimde etki oranının çağımızın hız unsuru da dikkate alındığında bu durumun fark edilmemesi oldukça zordur. Bu aslında bize çok biçimde şunu da söylemektedir: Ahlaki değerler de tıpkı kültür ve insan yaşamının dinamik işleyişi gibi, canlı ve değişen bir tabiata sahiptir. (Yazıcı, 2014, s. 210) Yukarıdaki satırlarda insanın anlam arayışının vazgeçilmez bir tezahürü olarak ortaya çıkan kültürün dinamik boyutu süreç içerisinde ahlaki değerlerin de nasıl algılanması gerektiği noktasında ciddi düzeyde bir etkiye sahip olduğunu görüyoruz.

O zaman ahlaki değerlerin değişime uğramasında insanın anlam arayışının ciddi düzeyde etkisi olduğunu ve bunu doğrudan sadece kültürel anlayışların görünür veçhesiyle sınırlı tutmanın sakıncalı olduğunu da burada belirtmemizde yarar vardır.

İşte bu süreçler özellikle felsefe disiplinini kendine çalışma alanı kabul eden araştırmacılar tarafından interdisiplin üzerinden okuma anlama biçiminde derinleştirilebilseydi, ahlaki değerlerin değişip değişmeyeceğini sadece metafiziksel pencereden bakmayla sınırlı tutmanın insanın geniş yaşam ve tecrübe alanını sınırlandırmak olduğu rahatlıkla görülecekti. (İnci ve diğerleri, 2022, s. 2763)

İnsan yaşam ünitesi içerisinde anlam arayışı sadece metafiziksel pencereden bakılarak irdelenecek bir olgu değildir. Tabi, evet, doğal olarak metafiziksel bakış insanın paradigmasını inşa sürecinde temel bir değere sahiptir. Ama insan sadece metafiziksel bir varlık değil ve bu yönünü bilip de hayata bakma ve hayatı sorgulama biçimleri daha çok ve daha temelde dünyevileşen insanın ister istemez başka temel saiklerden hareketle değer dünyasını ve kültürünü farklılaştırıp yaşam pratiğini genişletme yolunda çok çarpıcı durumlarla karşı karşıya kalacağını kim kolayca inkar edebilir?

Modernleşen dünya konsepti insanın değer dünyasındaki farklılaşmanın hayatın tecrübi tarafını teorik tarafına nazaran daha fazla ön plana almasıyla çok hızlı ve değişken bir sürece girdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Yaşamın teknoloji ile birlikte artan hızı hayata dair bakış açılarımızı gün geçtikçe daha fazla çeşitlendirmekte ve hayatımızın birçok yönünü kolayca değiştirebilmektedir. (Kara ve diğerleri, 2022,

s.18) Yapılan araştırmalarda hız yanında hayatın daha fazla haz yönüne eğilen modern birey bir tür haz ve hız kültürü inşasını kendine şiar edinme süreçlerine kendini kaptırmaktadır. Bu da beraberinde antik dönemin hedonist birey tipolojisi ve bu tipolojinin karakteristik yapıları, modern dönemin imkanlarının bu yapıyı ciddi manada daha yaşanabilir ya da uygulanabilir imkanı sağlamada neredeyse geri dönülemez bir sürece bireyi getirdiğini çok rahatlıkla söyleyebiliriz.

Bugün tartışa geldiğimiz geleneksel ve modern anlayış içerisindeki kültür ve değer yargıları planında karşılaştığımız süreçler sadece bu birbirine uzak ya da çarpıcı biçimde ayrı duran tarafların yapısal krizi ile bizi karşı karşıya getirmede; aynı zamanda modern paradigmayı da kendi içinde yaran ve bugün post modernizm dediğimiz değer ve paradigma dünyasını da bireyin ve daha temelde modern bireyin önüne gelip dayamıştır.

Burada modernite ve post modernite de kendi içinde zamanın hızlı ve akışkan tabiatı karşısında kültürel anlamda farklılaşma ve bu kültürel farklılaşmanın beraberinde değer ve ahlaki anlayış dünyasında farklılaşmaya ve olayı normalleştirme dediğimiz süreçlerin şu ya da bu biçimde yaşandığı bir evreyi insanlık ailesi olarak her geçen gün biraz daha fazla tecrübe etme ve bunun acı sonuçları ile karşı karşıya geldiğimizi belirtmede yarar vardır. (Erol, 2016, s. 52)

Tabi burada hep akla bireyin yaşam sürecinin doğal boyutları dikkate alınarak bir takım temel değerlendirmelere gidilmesinin sakıncaları olduğu gözlerden kaçmaktadır. Oysa zamanımızda bir şeyin doğal ve yapay taraflarının ayrıştığı kadar hiçbir şey, bu bağlamda derin biçimde ayrışarak önümüzde hayatımızı ve zihin dünyamızı tehdit edecek düzeyde karşımıza çıkmadı dersek, biraz mübalağa etmekle beraber olayın ciddiyetini ifade etme sadedinde meseleyi bu şekilde ifade etme yoluna gitmenin doğru olacağını düşündük.

Demek istenilen doğal zeka, yapay zekadan sonra, doğal kültür ve yapay kültür durumlarının kişi hayatında baskın bir değer algısı yaratarak fert ve toplum planında insanın ahlaki değer dünyasını ciddi manada manipülasyona açacak düzeyde bireyi manevi krizle baş başa getirmeye muktedir yapısal bir evreyle karşı karşıya geldiğimizi bilmemizde oldukça yarar vardır. (Adaş ve diğerleri, 2022, s. 328)

2.2.İnsan, Gelenek, Toplum ve Değerleri

İnsan, gelenek varlığıdır ve kimliğini de bu gelenek içerisinde elde eder ve yarınlar taşıyır. Zamanımızın en büyük handikaplarından biri, geleneksel dokumuzun zamanın hızı karşısında sürekli test edilmeye ve değişime maruz kalacak şekilde birçok sosyal sorunla karşı karşıya gelme durumumuzun olmasıdır. Genelde araştırmacılar, geleneğin dokusal bazı temel insani ünitelere sahip olduğu konusunda fikir birliği içerisinde olmuşlardır. (Hancıoğlu, 2016, s. 177) Buna göre gelenek, geçmişe ait yaşantılar bütününe ilişkin olarak maddi ve manevi değerler bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır bir de geleneğin ilahi, kutsal olan tarafı vardır ki, bu ilk yapısal duruma nazaran daha metafiziksel-dinsel unsurlar bünyesinde taşımaktadır.

Geleneğin ve geleneksel değerlerin bir toplum içerisinde saygın bir değere ulaşmasında toplumun uzun zaman içerisinde edinmiş olduğu düşünüş ve davranış modelleri süreç içerisinde örf ve sözlü yasaya dönüşmesi ile birlikte bir takım temel yaptırımları da kendi içerisinde kabul eder duruma gelmiştir. Özellikle geleneklerin dinsel, ilahi motivasyondan hareketle yapılanmaları ilgili saygınlığı ve yaptırımı bir kez daha fert ve topluma yaşam pratiklerinde uygulama zorunlulukları yüklemiştir.

Geleneğin geniş anlamda inanca dayalı tarafı sadece ilahi kaynaklı değerlerle değil toplumun yaşam pratiği içerisinde edindiği ve kendisine neredeyse kutsallık atfettiği mitolojik unsurlarla da karışarak toplumda öyle bir hafıza meydana getirmektedir ki, bu yapısal unsurun fert ve toplum üzerindeki saygınlığı ve yaptırımı neredeyse yazılı hukukun önüne geçecek düzeyde bir ağırlığa ulaşmaktadır.

Geleneğe yapılacak tenkitlerin sadece normatif bir değere yapılacak bir eleştiri olmadığı toplumun geniş anlamda manevi hafızasına dönük bir eleştiri olduğu ya da olacağı dikkatlerden uzak tutulmamalıdır. İlgili manevi hafıza bu bağlamda ferdin ve toplumun hayatı anlama ve yorumlara süreçlerine kaynaklık eden bir paradigma olduğunu da ifade etsek çok da abartılı bir ifade de bulunmuş olmayız. (Hancıoğlu, 2016, s. 177)

Dolayısıyla geleneği bir paradigma etrafında anlama ve yorumlama süreci olarak gördüğümüzde nasıl ki pozitif bilimlerde sahip olunan paradigma karşılaştığı sorunlar karşısında bilimsel anomali süreciyle karşı karşıya geliyorsa, benzer biçimde geleneğin yarattığı hayata bakış paradigması yaşam sorunları karşısında

sosyal bir anomali ile karşı karşıya gelecek şekilde ferdi ve toplumu çözümsüzlükle karşı karşıya getirmektedir.

Bu çözümsüzlük durumu gelenek paradigmasının sahip olduğu bir takım temel yetersizliklerden de kaynaklanabileceği gibi, toplumun yaşam pratiği içerisinde çok da alışık olmadığı sosyal problemlerin içerisinde kendini bulmasıyla da ortaya çıkabilecek bir durum olduğu özellikle bilinmelidir.

2.3.İnsan ve Geleneksel Normlar

Günümüz için geleneğin en çok tartışılır olduğu taraf, kişi ve toplum üzerinde kurduğu normsal etkinin karşısında bireyin yapabilme ve edebilme gücünün özgürlük bağlamında yeniden gündeme oturmasıdır. Modern zamanlar bireyin bireyselliğini kazanmasında özgür olması gerektiği noktasında hem fikre vardı ve bu, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde de öne çıkan bir durum oldu ve haklı olarak bu talep yankı buldu. Ancak özgürlük kavramı kadar modern zamanlarda tartışılan ve içeriği ne olduğu ya da ne olması gerektiği konusunda uzlaşmaya varılmayan ikinci bir kavramı hatırlamıyoruz dersek, çok da abartılı konuşmuş olmayız. (Adugit, 2013, s. 64)

Özgürlük sorunsalı, geleneksel değerlerin kendisiyle uğraştığı ya da kendisini sürekli olarak şu ya da bu biçimde tanımlama ihtiyacı duyduğu kavramların ve sorunların başında gelmektedir. Süreç içerisinde yaşanan tüm sıkıntılar hem geleneği nasıl anlamamız gerektiği ve akabinde özgürlükten de bizim neyi kastettiğimiz noktasında birçok sorunla mücadele etme durumları yaşanmak zorunda kaldı.

Yukarıda tarif edilmeye çalışıldığı gibi gelenek, kendi iç yapısında maddi ve manevi değerleri, ilerleyen aşamada kutsalla da ilişkilendirerek insan hayatına norm düzeyinde bir takım temel yaptırımları da yüklemektedir. Bu temel yaptırımlar, özgürlükle değişen ve dönüşen bireyin kendi dünyasında ciddi daralmalara yol açmaktadır. (Hancıoğlu, 2016, s. 177) Belki kendi iç dünyasında aklının ya da aklettiğinin gereği olarak özgürlük neyi gerektiriyorsa bunu yaşamaya dair temel iddialarla bir hayat profilini kendine yaşam tercihi olarak uygun görürken diğer taraftan geldiği tarihsel geçmişe, kültüre ve geleneğe vefa borcu adına gönlünün gereğini yapma arasında psikolojik ve sosyolojik gerilimi yaşama durumu ile birey karşı karşıya kalmaktadır.

Bu gerilimin çoğu zaman ve daha temelde en çok kaybedeni de geleneksel ve kültürel yapıların bizzat kendisi olmaktadır. Gelenek ile modern yapılar arasında yaşanan seçimler ve gerilimler zaman içerisinde o kadar farklı boyutlara taşınmaktadır ki, kimlik krizlerinin, ötekileştirmenin psikolojik ve sosyolojik zemini olarak kendini göstermektedir.

Bu gerilimler sadece bir takım toplumsal gerilimler olarak kalsa yine bazı sebeplerle makuliyeti anlaşılabilir. Ama kendi memleketimiz özelinde daha farklı toplumsal travmalarında yaşanmasına hizmet edecek şekilde derinleşen süreçlerle aile ve toplumu ciddi zorluklarla yüz yüze getirebilmektedir. Yaşanan giyim kuşam alışkanlıklarından tutunuz da insanların birtakım sebeplerle hayat tercihi olarak kendi özel yaşamında pratize ettiği tercihler, kişiler arası sosyal çatışmanın fitilini ateşleyebilmektedir. Ülkemiz özelinde bu durumlar özellikle siyasal anlamda kutuplaşmanın ağır biçimde yaşandığı dönemlerde kişi ve toplum yaşamında insanın hayatına mal olacak derecede birtakım durumların yaşandığını bilmekteyiz ve bu satırlara isim ya da olay vererek çalışmamızda yer vermiyoruz ki, toplumsal hafızayı tazelemeyelim ve bu durumların bir daha yaşanmasına da fırsat vermeyelim. (Abdurahmanlı, 2021, ss. 2-3)

Toplumsal gerilime ve ilerleyen süreçte toplumsal çatışmaya dönüşen gelenek ve modern değerlerin uygulanmasında yaşanan bu durumların hiç şüphesiz en önemli sebeplerinden biri toplumsal algımızın eğitim sürecinden sağlıklı biçimde yetişerek olgunlaşmaması bu tarz travmaların yaşanmasında kaçınılmaz sonuç olarak önümüze çıkmaktadır.

Eğitimin siyasallaşması bizim milli eğitim politikamızın çok ötesinde bir durumdur. Eğitimin milliliği, yerel değerlerle var olan evrensel değerleri bir potada eritmeyi başararak yoluna devam etmelidir. Yoksa kültürel ve milli erozyonun ilerleyen zaman dilimlerinde çok daha acı durumları ile karşılaşacağımızı bilmemizde yarar vardır. Milli eğitim kavramı, geleneksel, kültürel değerlerimizin merkezde olduğu ama çağın ve zamanın ortaya koyduğu değer yapılarını da kendi özsel dinamiklerimize ters olmamak kaydıyla kabul edilmesine fırsat tanınmalıdır. (Söyler, 2009, ss. 9-10) Zaten yasal çerçeveler de buna göre düzenlenmiştir.

Geleneksel değerlerimizin süreç içerisinde taşıdığı ya da karşılaştığı en büyük zorluklardan biri, sosyalleşme süreçlerinin kendisini sahibi bir zeminde karşılayamamaktan kaynaklandığını bilmemizde yarar vardır. (Söyler, 2009, ss. 9-10) Yani, değerlerimiz sosyalleşmenin içerisinde kendini bulmakta zorlandığını ve bunun toplumsal düzeyde tanınmasının bir takım temel sosyolojik süreçlerle alakalı olduğunun çoğu zaman unutulduğunu ya da ihmal edildiğini görmekteyiz.

Eğitim her ne suretle olursa olsun gerek değerlerimizin ve gerekse çağdaş dünyayı doğru anlama ve aktarmada vaz geçilmez değere ve öneme sahiptir. Eğitim süreci, geleneğin de taşındığı süreçtir. Bu nedenle, geleneksel kimliğin doğru anlaşılmasında ve gençlerimize ve doğal olarak çocuklarımıza ğretmemizde çok önemli bir yere sahiptir.

Süreç içerisinde eğitim politikamızın amaçları bazen kısmi de olsa birtakım değişikliklere muhatap kılınmaktadır. Bunun milli eğitim politikamızın özüne zarar vermeden birtakım yeniliklere gitmemiz kaçınılmazdır. Devlet politikası olarak milli kimliğin milli değerlere yaslandığı ve bu konuda sosyo-politik anlamda birtakım itirazların dahi çok fazla duyulmadığı süreçleri ya da durumları görüyor ve bunlara tanık oluyoruz. (Kaya, 2009, ss. 3-5)

2.4. Kimlik, Toplum ve Geleneksel Değerler

Aile kuşkusuz bir toplumun en küçük sosyal ünitesidir. Küresel ölçekte yaşanan aile problemleri ile birlikte ülkemizde de benzeri sorunların ağır biçimde yaşanması bizleri ciddi manada üzmüş ve bu konuda bakanlık düzeyinde önlemlerin alınması oldukça sevindirici olmuştur. Kuşkusuz, yasal düzenlemeler var olan ve doğal olan sürecin daha sağlıklı işlemleri için alınan tedbirler bütünü olarak karşıımıza çıkar.

Toplum her ne suretle olursa olsun, toplum mühendisliğinin konusu ya da aracı olarak kullanılamaz ve kullanılmamalıdır. Ancak yerel ya da uluslararası düzeyde bir takım yapı ya da menfaat/çıkar odaklarının kendi kapital şehveti için aile değerlerinin hiçe sayıldığı ya da manipüle edildiği durumlara tanık olduğumuzu burada belirtmekte yarar görüyoruz.

Toplum mühendisliği özelde değer mühendisliğine giderek ya da bu yolda mesafe kat ederek, hangi değerlerin ya da kimliksel unsurların kabul edilip öne geçirilmesi/çıkarılması noktasında kendinde inisiyatif hakkı görmüştür. Özellikle bunu destekleyecek sivil iradelerin ve derneklerin faaliyetleri de buna eklendiğinde durumun hiç de iç açıcı olmadığı sonucuna varıldığını söyleyebiliriz. (Talas, 2011, s. 389)

Toplumsal inisiyatif alınması, demokratik yapılarda ve çağdaş değer düzeninde hakikaten bir toplumun gelişmişlik seviyesini göstermesi bakımından oldukça anlamlı yapılar ve toplumsal davranış modelleri olarak karşımıza çıktığını söylememiz ciddi anlamda önem arz etmektedir. Gelişen şartlara uygun hareket etmeyi sadece biyolojik yaşamın evrimsel koşullara adaptasyonu olarak görmenin oldukça yanlış olabileceği gibi, sosyolojik süreçlerinde tecrübe ettiği toplumsal düzeyde değişim ve evrimsel hareketleri göğüsleyebilmenin yukarıda sözünü ettiğimiz inisiyatif alma erdeminin bir toplumsal erdem olarak, fert ve dernek düzeyinde anlamlı işleyişini kabul edip bunu desteklemenin anlamlı/manidar çıktısını her geçen gün daha fazla gerekliliğini hissettiğimizi burada belirtmeyi bir borç telakki ediyoruz. (Talas, 2011, s. 389)

2.5. Küreselleşme ve Geleneksel Kimlik

Küreselleşme, daha çok ve temelde zamanın ve mekânın geleneksel süreçlerde işleyişinin alışıldık ve hissedilen modunun oldukça ötesinde bir durumla bizi karşı karşıya getirdi. (Kürkçü, 2013, ss. 1-3) Dünyanın artık bir köy olduğu tezi ve iddiası her geçen gün daha fazla gündemimize oturmakla kalmadı ve bu sürecin fert ve toplum planında etkilerini ve sonuçlarını yaşamamız meseleyi daha derinden etkileyecek bir düzeye bizi ulaştırdı. Küreselleşme, kendini ilk önce özellikle iletişim ağının yaygınlaşması ve ticari alışverişin geniş bir hinterlandı içine almasıyla neredeyse geri dönülemez bir sürece insanlığı sev ketti.

Batılı ülkelere baktığımızda küreselleşme sorununu onların ele alış biçimleri ile batı kültürü dışında kalan coğrafyaların ve kültürlerin küreselleşmeyi ele alış biçimlerinde görülür ve fark edilir düzeyde değerlendirme biçimlerine tanık olmamız, zamanın getirdiği sorunların ve pek tabii imkanların dünya insanlığı tarafında eş düzeyde algılanmadığını göstermektedir.

Küreselleşmenin olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri aslında sadece temelde sosyolojik bir sorun olan küreselleşmeye özgü bir durum değildir. Evrensel ölçekte etki alanına sahip olan küreselleşmenin doğal olarak farklı yapı ve kesimler tarafından olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri olması pek tabiidir. (Kürkçü, 2013, ss. 3-5) Bir çok sosyal ve kültürel yapının iç içe geçmesiyle toplumsal ya da sosyopolitik düzlemde öne çıkan bir anlayışın ya da akımın kendini bariz biçimde toplumun ya da insanlık ailesinin geri kalan kesimine istenmeyen ya da beklenmeyen bir etkisi bu süreçte gerçekleştirilemezken, beri taraftan mekânsal ya da bölgesel düzeyde yaşanan bir durumun ya da davranış biçiminin kilometrelerce uzaklıkta başka bir toplumsal yapının etkisi çerçevesinde biçimlendiği görüldüğünde toplumun ya da ferdin kendi yerel dinamiklerinin toplumsal ufku tayin ve yönlendirmede özel bir dinamizmi kendi içinde giderek kaybetmesi akla ilk kelen sırasıyla olumlu ve olumsuz durumlarını ortaya koyduğunu söyleyebiliriz.

Küreselleşmenin temelde etki ayağı ya da kendi dinamizmini ekonominin doğal olarak sermaye ve paranın etkinlik alanının genişlemesi ve bu genişlemenin ekonomi dışındaki diğer alanları da etkileyecek ya da belirleyecek düzeyde işlevselleşmesi, birçok uzman tarafından küreselleşmenin tarifinde ya da algılanmasında ve değerlendirilmesinde öne çıkan bir durum olarak görülmektedir. (Kürkçü, 2013, s. 5)

Özellikle küreselleşmenin insanlık ailesinin bütünselleşmesinden ziyade birlikteliğine vurgu yapılması ve beraberinde bu durumun bir süreç olarak kendi vazetmesi, aslında temelde çok yapı, karmaşık ve ucu açık bir sürecin insanlık tecrübesine havale edildiğini rahatlıkla anlayabiliriz. Tüm bu karmaşık ve girift yapıların kendi içerisinde bir birliktelik oluştururken şu ya da bu biçimde insanlık ailesi içerisinde bir anlayış ya da anlayışlar kümesine atıfta bulunacak ya da bu kümeye işaret edecek bir dünya görüşü ya da değer sistemini vazetmeyeceğini kimse iddia edemez. Hele hele küreselleşme, her ne kadar dinamik süreç olsa da -ki tüm toplumsal olaylar kendi içerisinde dinamik bir yapıyı zaten barındırır- kendini ifade ettiği söylem ve söylem biçimlerinden uzak olması beklenemez.

Küreselleşmenin kendini ifade ettiği ya da belirgin biçimde öne çıkardığı söylem dünyası üzerinde biraz duralım. Küreselleşmenin en bariz biçimde evrensel yapıda kendini baskın ve belirgin biçimde hissettirdiği süreç, batı ve doğu Almanya'nın birleşmesi, doğu blokunun çökmesi, sovyetlerin dağılması gibi siyasal süreçler,

ekonomi özelinde liberalizmin ve demokratik süreçlerin yaşanması, militer yapıların geri plana itilmesi, fundamentalist girişimlerin ya da algı biçimlerin çözülmesi, aşırı sağ milliyetçi ya da zaman zaman faşizmin sosyo-politik gövdede ciddi manada örselenmesi süreçlerinin yukarıda ifade edilmeye çalışıldığı gibi, politik polarizasyonun (kutuplaşmanın) yaşanamayacağı düzeyde bir birliktelik algısını insanlık ailesine takdim etmesi, küreselleşmenin ana eksenini ve değer çıktısını ifade etmesi bakımından oldukça manidardır. (Tunç ve diğerleri, 2007, s. 1136)

Geleneksel yapının küreselleşme karşısında bir engel olarak görülmesi ya da çıkması, aslında meselenin ana rengini görmemize biraz engel teşkil etmektedir. Küreselleşme, kendini sosyo-politik ve ekonomik özde merkeze aldığından bu güce ya da motivasyona engel olabilecek her şeyi kendi iktidarına engel olarak görüp, bu iktidarı ya da engeli aşmanın her yolunu deneme noktasında kendisinde çok da ahlaki kriter görmediğini ya da göremeyeceğini burada ifade etmemizde yarar vardır. (Kürkçü, 2013, ss. 9-10) Süreç içerisinde geleneksel kabul ya da yaklaşımların küresel örgüt ya da yapılara engel teşkil ediyormuşçasına küreselleşme ile geleneksel değerler arasında dar ve sınırlı bir kutuplaşmanın mevcudiyetine işaret etmenin sakıncalı olduğunu burada ifade etmemizde yarar vardır.

Dolayısıyla mesele ne geleneksel ne de süreç içerisinde küreselleşmenin karşısına çıkabilecek herhangi bir sosyo-politik ve ekonomik aygıt değildir. Eğer bir gün ya da bir zaman küreselleşmenin karşısına küreselleşmenin bizatihi kendisi de engel olarak çıkarsa, küreselleşmenin sahip olduğu dinamikler, küreselleşmeyi de aşmanın yollarını arayacağından kuşumuz olmamalıdır. (Kürkçü, 2013, ss. 4-10) Neden? Çünkü, küreselleşmeye yön veren kapital zihniyet kendi çıkarı, menfaati gereği karşısına almayacağı hiçbir din, gelenek, etnisite, sosyo ekonomik ve politik sistemden bahsedemeyiz.

Tüm bu süreçler dahilinde, küresel anlayışın bir kimlik etrafında toplanması ya da küresel kimlik diyebileceğimiz bir yaklaşımı sosyo-politik anlamda savunması ya da buna dair sosyal bilimler bağlamında akademik çalışma içerisinde bulunabileceğini düşünmemiz son derece zordur. Özellikle küreselleşme üzerine temel analiz, açıklama ve eleştirilerde bulunan bilim adamları, sosyal bilimciler daha çok bu hadiseyi, bir sosyolojik süreç ve akım olarak tarif ve analiz etme bağlamında meseleye yaklaşmışlardır. Dolayısıyla, küreselleşmenin statik değil, dinamik bir

yapıya sahip olması aslında şu ya da bu biçimde küresel bir kimlikten bahsetmenin ya da buna dair bir imkânın varlığından söz etmenin zorluğu ortadadır.

Kozmopolit bir kimliğin şu ya da bu biçimde küresel yaklaşımın içerikleri doğrultusunda bir kimlik modeli olabileceğine dair yapılacak spekülasyonlar bu noktada belki konuya dair yukarıda tartışma amacıyla öne sürdüğümüz meselenin aydınlatılmasına hizmet edecektir. (Birekul, 2011, ss. 65-67) Özellikle, post modern dönemin yaşanmasından sonra gerek kozmopolit yaklaşımın, lokal ya da yerel anlayışların, değerlerin önemsenmesi gerektiği noktasında öne çıkardığı yaklaşımlar olsun ve gerekse bilim felsefesinde bilimin belli başlı yaklaşımlarının kültür ve paradigma özelinde eleştiriye tabi tutulması noktasında yaşanan gerilim hattı, bu konuda küreselleşmenin kozmopolit özelinde bir duygu ya da düşünce kimliğinin ortaya çıkmasına hizmet edecek potansiyel ve dinamikleri kendi içerisinde barındırdığını söyleyebiliriz.

Ancak bu meseleye dair şu kadarını söylemek mümkün ki, küreselleşme kimlik bazında ya da kendi mantalitesini yayma noktasında ne fazla baş ağrıtan yapılanma olarak geleneksel değer ve kabullerin öne çıkması rastlantısal olarak görülebilecek bir durum değildir. Bu noktada geleneksel kimliğin, ister istemez küreselleşme karşısında gerek kendi iç dinamikleri bazında olsun ve gerekse karşılaştığı dışsal muharrikler bağlamında olsun ciddi bir engelle ya da engelleme ile karşılaştığı ya da karşılaşacağı muhakkaktır. Bu süre içerisinde sosyo-ekonomik ve sosyo-politik gücü ve aygıtları elinde bulunduran küresel aktörlerin gelenek karşısında üstünlük kuracağı ve bu iktidarın kişi ve toplum bazında nasıl bir değişim ve dönüşüme imza attığı ya da atacağı ve bunun sonuçlarının neler olacağı zaman içerisinde tecrübe ettik ve etmeye de devam edeceğiz. (Güler, 2011, ss. 48-50)

Özellikle, saygı ve sevginin bir duygu ve değer planında toplumsal işleyişlerde bu değişim ve dönüşümden en çok nasibi alan ahlaki yapılar olduğunu söylersek meseleyi hiç de basite almadığımızı ifade etme sadedinde anlamlı olacağını düşünüyoruz. Açıkçası bu iki değer küreselleşme süreçlerinde en çok yara alan değer dünyası olarak karşımıza çıktığını özellikle aile bağların, akraba ilişkilerinin, komşu haklarının ve memleket duyarlılıklarının ve haliyle arkadaş ilişkilerinde yaşanan dramatik süreçler hesaba katıldığında bizim ne demek istediğimiz daha çok ve temelde daha iyi anlaşılacağından emin olabilirsiniz.

Geleneksel değerlerin en çok ve temelde yaşandığı toplumun çekirdeği ailede görülen ve bir türlü durdurulamayan tüketim çılgınlığı ile ortaya çıkan değer erozyonuna baktığımızda meselenin temel duygu ve düşünce planında yaşanan saygı ve sevgi olduğunun altının çizilmesinde yarar vardır. (Gezer ve diğerleri, 2023, ss. 52-53) Sevgiye ve saygıya yapılan ya da yapılacak yatırımın geleneksel değerlere ve ardından geleneksel kimliğe dnyecek çok önemli bir çıktı ürettiğinin bilinmesinde yarar vardır.

Özellikle araştırmacılarımız, temel duygu ve düşüncelerin değer dünyamıza ve bu değer dünyamızın da süreç içerisinde toplumsal ya da gelenek kimliğimizi besleyecek hatta buna temel kaynak vazifesi görecek bir sürece eşlik ettiğini çoğu zaman anlama da zorlanmış hatta anlayamamışlardır. Kimlik derken akla gelen kültürel ve politik yapılar ya da unsurlar meselenin arkasında ve daha derinindeki temel duygu ve düşünceyi ifade eden saygının ve sevginin değerlendirilmesine ve anlaşılmasına müsaade etmeyecek derecede sığ bir tartışmanın ya da analizlerin hararetli açıklamalarına heba edilmiştir. (Birekul, 2011, ss. 65-67)

Süreç içerisinde görüldü ki, mesele, kesinlikle kültürel ya da politik unsurlarla sınırlı kalmayacak derecede ve açıklıkta insanın insan olmasında başat duygu ve düşüncenin hesaba katılamayacak derecede ve yoğunlukta olaya etkisi, son zamanlarda fazlasıyla vurgulan değer eğitimi bağlamında işlenmeye başlandı. Oysa değer eğitimi, görünürde ahlaki bir eğitim olarak görülse de aslında bizim iddiamızı haklı çıkaracak şekilde psikoloji ve felsefe eğitiminin bir vaz geçilmez eğitim süreci olarak gençlerimizin önünde durduğunu söylemekte yarar vardır.

Zira, sevgi, psikoloji eğitimi ile sağlıklı bir biçimde verilebilirken, saygı düşüncenin konu ve problem alanına dahil olduğu için felsefenin ya da düşünce eğitimin vaz geçilmez disipliner temeli olarak karşımıza çıktığının belirtilmesi ve bilinmesi gerekir.

3.İNSAN VE ÇAĞDAŞLIK

Zaman kavramı, felsefe tarihinde daha çok ve temelde fiziksel ve metafiziksel bağlamlarda ele alındı. Zamanın konumuz açısından ele alınışı ise, bu bağlamları dışarıda tutmadan ama özünde, temelde sosyolojik ve sosyo-politik ayağı merkeze alınacaktır. İnsanın zaman karşısında değeri, zamanla anlaşılan bir durumdur. İnsanı değerlendirme çok yönlü bir konudur. İnsanın tarih içerisindeki yürüyüşü, tarih yaparak, tarih yazarak gerçekleşen bir süreçtir.

İnsanın zaman içerisinde değerlendirmesini yapmak, odaklanacağımız zamanın zaman kesitlerini hesaba katma hiç kuşkusuz akla gelen yöntem biçimidir. Ama şurası kesin ki, tarih devam etmektedir ve varlık da zaman gibi akmaktadır. (Uçar, 2001, ss. 143-144) Belki de bu bağlamda varlığı anlama biçimimiz zamansal boyutlara bağlı olarak gerçekleşmektedir. Doğal olarak burada varlığın zamansal boyutlara bağlı tarafı, fenomenal yani varlığın görünen ve tecrübe edilen tarafları olarak anlaşılmalıdır. Dolayısıyla varlığın akmasından tecrübeye konu olan varlığın akışını kastettiğimiz bilinmelidir.

Modern zamanın tecrübesini yapmak ya da yaşamak çağın fenomenleri ile yüzleşmek anlamına geldiği fark edilmelidir. Fenomenal dünya, üretilen değerler ile bu değerlerin empoze edilmesi noktasından ferdin üzerinde neredeyse özgürlük alanını sınırlayıcı nitelikte baskı merkezleri oluşturduğunu bilmemizde yarar vardır. Baskı merkezleri de süreç içerisinde ilk önce ekonomik, sonrasında politik ve en sonunda da hukuk ayağını kendine güç odağı yaparak diğer fertler üzerinde yaptırım ve buyurgan bir dil oluşturmaya başlamıştır. Bu anlamda özgürlük daha çok kamusal alanla tanışma sürecinde kendini gösteren bir hadisedir. (Yılmaz, 2001, ss. 227-228)

Çağdaşlık sorunu ya da süreci, insanlığın özelde modern batının hayat ve varlık tecrübesinin süreç içerisinde kristalize olarak sonuçlarının diğer milletler ve kültürler tarafından yaşanmasının ve neticede başka sonuçlara yol açacak düzeyde genişlemesinin kültürel ve bir ölçüde de paradigmaya dayalı yapısının bir karşılığı olarak kendini göstermektedir.

Dolayısıyla bugün için temelde çağdaşlık sorunu üzerine konuşmak bir anlamda temelde modern batının değer sistemi, anlayışı ve paradigması üzerine konuşma olarak kendini gösterdiğini çok rahat biçimde ifade edebiliriz.

3.1.Varlık, Zaman ve İnsan

Varlık ve zaman konusunun beraber ele alındığı felsefe problemlerin bağlamları farklı olmakla beraber felsefe tarihinde geniş bir tartışma konusunu yarattığını ve bu konuda birçok farklı fraksiyonun oluşmasına zemin hazırladığı uzmanlarınca malumdur. Varlık ve zaman denince aklımıza ilk gelen isim çağdaş filozof Martin Heidegger'dir. Varlığın unutulmuşluğu tezini güçlü ve etkili biçimde işleyen filozofumuz, Aristocu metafiziğin bu bağlamda kendi düşünce perspektifince eksik ve hatalı yönlerini irdelemeye ve analize tabi tutar. (Hanoğlu, 2012, ss. 76-77)

Tabi burada konumuz bu olmamakla beraber çağın ruhunu yansıtması bakımından varlığın klasik metafiziğin sınırları dahilinde ele alınmasının getirmiş olduğu felsefi kriz, Heideggerci bağlamda varlığın zamanın dışında değil, zamanın içerisinde ele alınması ile aşılabileceğini belirtir ve bu konuda felsefe tarihinde alışık olmadığımız bir üslup ve terminoloji ile karşımıza çıkar. (Hanoğlu, 2012, ss. 76-77)

Klasik metafiziğin aksine, çağdaş batı metafiziği insanı merkeze alan bir yaklaşımla tüm değer profilini insanın kendi yaratımları üzerinden ele almaya ve incelemeye tabi tutar. Zaman da insan gibi ölçüdür. Klasik metafiziğin zamandan bağımsız varlık algısı, yerini zamana ve doğal olarak insana bağlı bir anlayışa ve metodolojiye yerini bırakmıştır.

Çağdaşlığın yeni değer anlayışı, trende, moda dayalı bir perspektifle kendini taçlandırmış ve süreç içerisinde göreceli yaklaşımların hakim olduğu yaşam pratiği merkezde güçlü biçimde kendini hissettirmiş ve çağdaş bilincin şekillenmesinde anlayış ortaklığının diğer zamanlara kıyasla kendine düşen payı giderek artmış ve artmaya devam etmektedir. (Şen, 2023, s. 884)

Şurası da muhakkak, doğruluk, dürüstlük, hakkaniyet, yardımseverlik, adaletli olma çağdaş zamanlarda da bir insanda olması beklenen ve tercih edilen niteliklerdir. Bu değerleri yaşayan ve örnek olan insanlar hangi çağda yaşarlarsa yaşasınlar makbul ve değer görmüş insanlar olmuşlardır.

Peki çağdaş zamanlarda değerlere ne oldu? Değerlerin göreceli hale gelmesi neyi ifade etmektedir? İnsanların evrensel insan hakları bildirgesinde de ifade ettiği gibi, belli değerleri kabul etmeleri ne anlama gelmektedir? Bu sorulara verilecek cevaplar, ikinci kısmın içeriğini oluşturacaktır.

3.2.Çağdaş Zamanların Değer Anlayışı Üzerindeki Etkisi ve Geleneksel Kırılmalar

Çağdaş zamanlar ifadesi çoğu zaman haklı olarak birçok anlamı içine alacak şekilde genişçe kullanılabilir. Zamanın dokusu ve kokusu yaşayan insanın üzerindeki etkisi ortadadır. Bu durum yadsınamaz. Değişim, zaman olarak ya da zaman, değişim olarak kendini göstermektedir. (Şen, 2023, ss. 883-884)

Değişim, modern zamanlarda o kadar hızlı oldu ki, neye ve nereye varacağı çoğu zaman artık kestirilemiyor. Moda kavramı, sadece giyim ve kuşam konusunda kişilerin hayatında yer ettiğine çoğunluk tarafından inanılır. Oysa, moda kavramı, o kadar toplumsal algının biçim alışında başat bir etkiye sahip oldu ki, algının yoğun biçimde olgunun önüne geçtiği zamanımızda üstlendiği rol diğer zamanlara kıyas edilmeyecek derecede etkinliğe sahip oldu.

Moda bu anlamda giyim ve kuşamı da içine alacak şekilde daha üst ve yüksek dozajda belli bir mantalitenin taşıyıcısı ve üreticisi olma yolunda eşine az rastlanır bir işlev icra etmeye başladı. Günümüzde moda tüm değer yargılarının içeriğini oluşturma ve bu içerik üzerinde etkileyici ve belirleyici düzeyde konuma sahip olması, öylesine geçiştirilecek bir durum değil ve aynı zamanda olamaz. (Koca, 2018, ss. 110-111)

Şurasının bilinmesinde yarar var ki, moda, kendi doğal işleyişinden çok ötede farklı ve temel manipülasyonlara teşne olacak şekilde bir kullanımsallığa müsaade edecek düzeyde insanlığın gündemine oturmuş durumdadır. Yani, moda bir toplumsal mühendislik ve özde de bir insan mühendisliği ile karşımıza çıkmaktadır.

Modanın tıpkı diğer sosyolojik enstrümanlar gibi değer yüklü oluşu, insanın geleneksel değer algılarının yeniden ele alınmasını algı-olgu sisteminde yeniden gündeme getirmiştir. Moda öyle etkili oldu ki, artık geleneğin etkisi, modanın gelenek haline gelmesi ile yani geleneğin yerini alması ile değerün üreticisi ve taşıyıcısı haline gelmiştir.

Son zamanlarda geleneksel değerlere dönüş noktasında yapılan serzenişler ve ciddiye alınması gereken önlemler, modanın etkisini azaltmada çok da işlevsel olamamış, bu durum birçok geleneksel değerle yetişmiş aydın insanımızı da yine ciddi oranda üzmüştür.

Geleneksel değerlerimizin meşruiyetinin yeni nesillere ne kadar iyi anlatılıp anlatılmadığı da ilgili konu bağlamında tartışılmaya değerlidir. Zira çağdaş normların algı gücünün etkinliğinin her yeri sardığı ya da nüfuz gücünün arttığı bir dönemde bu sorunun önemi ve çözümüne ilişkin yapılacak analizler oldukça hayatidir. Çağın dili ile geleneksel değerlerin bu dil üzerinden kendini ne kadar ifade ettiği işte asıl kırılmanın yaşandığı noktalardan biri olarak görülmelidir. Özellikle toplumsal davranışın yapısında değerlerin birleştirici gücü iyi analiz edilmesi gereken bir konu olduğu bilinmelidir. (Eren, 2007, s. 290)

Anlaşıldığı kadarıyla çağın dili kendini gerek sosyal bilimler gerekse teknolojinin kendine ait dili ve kullanım biçimleri ile sergilediğinden buna nüfuz edebilmek de kolayca kendini ele veren bir durum olarak görülmemelidir. Çağın eğitim, kültür, sanat, felsefe, ekonomi, siyaset dili hakikaten bizim şu an için gördüğümüzün ve algıladığımızın çok ötesinde bir giriftliğe, karmaşaya sahip bir dünya olarak görülmeli ve anlaşılmalıdır. Daha ötede mevcut dil, birçok şey gibi kendini sürekli yenilemekte ve üretmektedir.

Değişen, derinleşen ve gittikçe de daha kompleks ve girift bir hal alan modern dünya, geleneksel yapıların ve değerlerin sadeliği karşısında algı bakımından görece üstünlüğünü sürdürmektedir. (Eren, 2007, s. 290) Tabi burada diğer satırlarda dikkat çekmeye çalıştığımız gibi, geleneksel değerlerin de her açıdan sürdürülmeye ve takip edilmeye değer bir tarafı var mı, yok mu bununda nesnel biçimde tartışılması ve irdelenmesi gerekiyor.

Şu kadarını söylemek de yarar var ki, geleneksel değerler özünde daha çok bizim büyüklük, yiğitlik, mahremiyet, vefa, aile, komşuluk, akrabalık, kadirşinaslık, misafirperverlik, hemşerilik ve diğer mezhebi ve meşrebi lokal aidiyet bağları gibi yapısal değerlerin içeriği ve meşruiyeti üzerinden bu değerler, ciddi bir değerlendirmeyi ve analizi de hak etmektedir. Gördüğümüz ve bizatihi de tecrübe ettiğimiz kadarıyla bu değerler birebir terk edilip zamanın ruhu karşısında yenilgiye

uğrayıp da alternatifi geliştirilen yapılar olmadığı konusunda zannımızca güçlü bir kanaatimizin olduğunun bilinmesinde yarar vardır.

Bu değerlerin daha çok ve temelde geçerli ve gerekliliği üzerinde yaşanmış olan toplumsal uzlaşımın yerini ilgili değerlerin çağdaş algının etkisi altında “yeni” kavramının gerek etimolojik ve gerekse sosyo-kültürel ve sosyo-politik ağırlığının arkasından gidilerek bir zihin karmaşası ve kaygısı üzerinden doğrudan ya da dolaylı yoldan ilgili geleneksel yapılara ilişkin olumlu bakış, olumsuz bir bakışa dönüşecek şekilde ilgili kavramların ve yapıların bir tür değersizleştirilmesi yönünde toplumsal akış ya da bakışlar etkili olmaya başladı.

Teknolojik aygıtların yönlendirici etkisi, eğitim seviyemizin kalitesi ve içeriği ile karşı karşıya gelmesi durumunda gördüğümüz şey, bu aygıtların verdiği mesajın üstünlüğü bizim aidiyet bağlarımızı gözden geçirmemize sürekli müdahale etmekte ve duyarlı bir teknoloji kullanıcısı olmamızın ne derece önemli olduğu gelişen sosyal şartlar dahilinde daha iyi anlaşılmaktadır. (Çelikçapa, 1992, ss. 95-96)

Toplumumuzun okur yazarlık seviyesi ciddi anlamda yeterli diyebileceğimiz kesimlerin teknoloji kültürü karşısında savrulduklarını görmemiz, bu durumun ne kadar ciddi seviyelere ulaştığını görmemiz bakımından manidardır.

Özellikle teknoloji ve modern kültürün bir sel gibi baskı altında tuttuğu zamanlarda bir tartışma öne çıkmıştı. Acaba teknoloji kendi kültürünü getirir mi ya da teknolojinin ve bilimin kültüründen bahsedebilir miyiz? Bu soruya ilişkin lehte ya da aleyhte farklı cevaplar verildi. Kimi açıklamalar ve yorumlarda bilimin ve teknolojinin kendi içerisinde bir değeri ve dolayısıyla değer yüklü olduğu öne çıkarken, kimi açıklama ve yorumlarda da bilimin ve teknolojinin bilim ve teknoloji olarak bir kültür ve değerden uzak olduğu öne sürüldü. (Çelikçapa, 1992, s. 101)

Ancak daha çok kabul ve tasvip gören yaklaşım ise bilginin, bilimin ve onun bir yansıması olarak teknolojinin değerden uzak kalamayacağı ve dolayısıyla bir sonuç olarak karşımıza çıkan teknolojik aygıtların kişilerin ve toplumların değer dünyasına kendi kültürel kodlarını taşıyacak bir değerde ve derecede hayata müdahale edebildiği gerçeğiydi.

Yukarıdaki tespitin pratik sonuçlarını gün geçtikçe daha fazla hissederken aileler olarak bu sürecin nasıl daha fazla sağlıklı biçimde işlemesi için yapılması gerekenler

konusunda ve özellikle teknolojinin kullanımında ilkesel olarak tavrımızı netleştirmemiz gerektiği gün geçtikçe bizi zorlayan bir süreç olarak önümüzde durmaktadır.

Kesinlikle teknolojiye dair sırf birtakım değerlerin bizim zihin ve duygu dünyamızda yarattığı olumsuz ya da beklentimizin çok ötesindeki birtakım sonuçlardan hareketle menfi bir tavır takınmamızın çok daha vahim sonuçlarla bizi karşı karşıya getireceğini bilmemiz hayati derecede yararlar vardır.

Modern zamanlar özünde ve tarzında teknolojinin ve kullanımının merkezi bir değer olarak kendini gösterdiği ve kabul ettirdiği zamanlardır. Bu gerçeği ve sosyal olguyu kabul edip ilgili sosyal olguya uygun, anlamlı algılar geliştirerek başta anne babalar olmak üzere doğru yol haritasının ne olması gerektiği konusunda sorumluluk sahibi bireyler olarak öne çıkmamızın vakti gelmiştir ve hatta geçmektedir.

Bu açıdan ailelerin bu durumlara karşı bilgilendirilmesi azami derecede önem arz etmektedir. Okullarımızda bu konulara dair ne kadar bilgilendirme yapılıyor bu da ayrı bir konu olarak tartışılmayı beklemektedir. Eğitim müfredatımızın zamanın koşullarına göre yapılandırılması ve yenilenmesi azami derecede önemlidir. (Ağdemir, 1991, ss. 1-3)

Okulların özellikle veli toplantılarında bu tarz konuların gündeme geldiğini biliyoruz. Teknolojinin sağlıklı kullanılmasının hemen hemen her anne baba bu konuda yeterli bilince sahip ama iş uygulamaya geldiğinde bu bilinç kendini göstermekte ciddi manada zorlanmaktadır.

Bizlerin gerek eğitimciler ve gerekse anne babalar olarak böyle bir bilinci kazandıktan sonra başarılı olmak istiyorsak bunun mutlaka uygulamaya koymamız gerekmektedir. Yaşanan trajediler bunun açık bir göstergesidir. Yani insanlar doğruların ne olduğunu biliyor ama bunu uygulama korkuyla oldukça başarısız olmaktadır. Oysa bir şey sadece teoride kalıp hayata yansımadağı zaman ne kadar süreç içerisinde ciddi zorluklarla karşılaşacağımız ortadadır.

Burada bizim yapmamız gereken şey gerçekten iyi bir eylem politikası geliştirebilmemizdir. Eylem politikası da kuşkusuz öncelikle bu konuya dair doğru bilgiye sahip miyiz değil miyiz bunun bilincinde olmamız azami derecede önem arz etmektedir. (Yıldız ve diğerleri, 2016, ss. 38-39)

Yaşanan aile ve toplum trajedileri her geçen gün artmaktadır. Toplumumuzun iradesini kullanma refleksi giderek zayıflamaktadır. (Ağdemir, 1991, ss. 1-3) Bu kadar birçok şeye rahatlıkla ulaşmanın getirdiği imkaniyet, eğer ferdin kişisel yaşamında öz disiplinden geçmiyorsa akabinde gelecek şey de bozulmaların ve çürümenin vaz geçilmez biçimde kendini gösterdiği durumlar olacaktır.

Bizim ise yapmamız gereken şey, duygusal davranmadan olaya rasyonel reflekslerle gidebilmek olmalıdır. Eğer bu başarılamadığında toplumumuzda yaşanacak ciddi zorlukların önünün alınması güçleşecektir. Defalarca belirttiğimiz gibi, insanlar daha çok ve temelde ego merkezli oldukları için kendi yanlışlarını görmek ve bununla yüzleşmek süreçlerine girmekte ciddi manada zorlanmaktadırlar. Yapılacak şey o zaman, bizim tez elden kendimize çeki düzen verme konusunda öz disiplini kazanacak ortamların öneminin farkına varılması yolunda üzerimize düşenin yapılabilmesidir. Demek ki teknolojik imkanların olması sadece yeterli olmuyor değerlerin yaşanması ve aktarılmasında öz disiplini kendine şiar edinmiş fertlerin kendi kişisel yaşamlarında bu konuda ne kadar yeterli kaliteye sahip oldukları da en az o kadar önemli olduğu karşımıza çıkmaktadır.

Yeniden yapılanma süreci içerisinde de çok rahatlıkla şunu göreceğiz ki, yanlışlarından ders çıkarabilen ve o yanlışları tekrarlamayan toplumların kendilerini geliştirebilmesi daha olanaklı hale gelmekte ve bu bir bilimsel zihniyet oluşturabilme yolunda ciddi mesafelerin alınmasını da sağlayabilmektedir.

3.3.Yenilenme ve Yeniden Yapılanma Süreçlerinde Geleneksel Zihniyetin Sürece Etkisi

Yukarıdaki satırlarda hatırlanacağı üzere geleneğin bir takım temel kırılmalara uğradığını bunda da geleneğin müntesiplerinin zamanın ruhundan toplumsal ya da küresel ölçekte etkilenmesi ve bu etkilenmenin sonucunda bir takım değer transferinin yaşandığını gördük. Ancak bu değer transferinin yaşanmasında ne alınan değer ne de bırakılan değer değer bazında ciddi ya da bilimsel düzeyde bir araştırması ya da incelenmesi yapılmadan ilgili değerler üzerinde birtakım tercihlerde bulunuldu. Bu sebeple değerler eğitiminin gerekliliği konusunda yukarıda söylenen şeylerin yaşanmaması için nasıl bir yöntem üzerinde durulması gerektiği gün geçtikçe önemini göstermektedir. (Gözler ve diğerleri, 2020, s. 225)

Bu tercih de daha çok ve temelde bilim adamlarının bizce de haklı sebeplerle öne çıkan neden analizlerinde kültürel etkinin ve bu etkinin diğer geleneksel unsurlar karşısında görece ve toplumca kabul edilen üstünlüğü bir anlamda bireylerin kişisel ve toplumsal yaşamlarında yaşanan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. (Karaca, 2012, s. 228) Görece üstünlük ve toplumsal kabul dedik, müsaade edilirse bu durumu birkaç kelime ile izah etmenin yararlı olacağını düşünmekteyim. Değer bakımından hemen hemen neredeyse her değer kendi içinde bir toplumsal yaşayışta bile kendi içinde nispi farklılaşmayı ve bireysel farklılaşmanın ve tercih bazında ferdi ayrışmanın tetikleyicisi ve üreticisi olmuştur.

Dolayısıyla değer konusunda böyle bir farklılaşma yaşanabiliyorsa kültürel etkinin birçok modern aygıtın yoğun bombardımanı karşısında bu tarz bir tercih durumunun yaşanmaması mümkün değildir. Neticede toplumsal ve bireysel yaşamda farklılıklar öne çıkmakta ve bu toplumun dünyaya ve temelde insana bakışını değiştirecek düzeyde ve daha ötede bir zihniyet geleneği oluşturacak biçimde kendine gösterebilmektedir.

Toplumumuzda yaşanan bu değer farklılaşması karşısında biz öğretmenlerin, anne babaların ve hocaların üzerine düşen en önemli görev, geleneksel değerlerimize bir şeyler mi oluyor endişesine ya da kaygısına kapılmadan olaya soğuk kanlılıkla yaklaşp meseleye duygusal plandan daha çok rasyonel planlar ve reçetelerle yaklaşarak çözümler bulmak olmalıdır. (Karaca, 2012, s. 237) Aksi taktirde arkasından gidilecek bir takım duygusal serzenişler ya da şiddete yönelik tavır ve hareketlerle meselenin giderek daha içinden çıkılmaz hal alacağını bilmemiz gerekir. Toplumsal kültür olarak daha fazla duygusallığa yakın olmamız bazı ya da temel sorunlarımızı halletmekte ya da çözüme kavuşturmakta ciddi manada zorlandığımızı bilmemizde yarar vardır.

Entegrist yapılar yani kendini dış dünyaya kapatarak, kendi kendini yeterli görüp değişime ve dönüşüme direnen sosyal entiteler, gerek lokal ve gerekse geniş çaplı toplumsal gruplar olarak bizim geleneğimizin dışa vuran profilleri biçiminde karşılık bulmaktadır. Bu yapıların yenilenme ve yeniden yapılanma süreçlerinde bizleri özellikle zorlayan toplumsal aidiyetler olarak önümüze çıkması bazen bizi zora sokan bazen de ne yapacağımızı ciddi manada kestiremediğimiz durumlarla karşı karşıya gelebildiğimizi görüyoruz. (Karaca, 2012, s. 237)

Değişime direnme noktasında çağdaş yapıların zorlandığı neredeyse hemen hemen birçok sosyal bilimci tarafından kabul edilmektedir. Zaten psikolojide insanın doğası gereği hangi çağa gidilirse gidilsin yeni olan bir şeye karşı vermiş olduğu negatif bir tepki var. Zamanla ya bu tepki yerini pozitif bir yönetime bırakıyor ya da aynı negatif tepkinin farklı varyansları içerisinde toplumsal yapılar kendini üreterek bir tür sosyolojik mitoz bölünme ile varlıksal süreçlerini devam ettirme yoluna gidiyorlar.

Neden bu süreci mitoz bölünme ile ifade ettiğimize gelince, mitoz bölünme sırasında anne hücrenin gerek yapısı ve gerekse kromozom sayısı aynen korunarak oluşan diğer hücrelere aktarılmaktadır. Sosyolojik anlamda bu durum entegrist yapıların yenilik karşısında kendi sosyal doku ve davranışlarını aynen koruyarak kendi benzerini yarattığı diğer toplumsal biçimleri üretmesi olayını bu biçimde anlamının sağlıklı olacağını düşünüyoruz.

Zaman içerisinde açıkça görüldü ki, ilgili entegrist yapılar yapı olarak kendilerini devam ettirseler bile ciddi manada toplumsal grup ya da yapı içerisinde üye bazında ciddi erimeler ve çözümler yaşadılar. Bu beraberinde uç diyebileceğimiz katı muhafazakâr çevreleri iki farklı tavrı benimseme ya da uygulamaya koymaya sevk etti. İlki, ya bu erime ve çözülme karşısında daha sıkı tedbirler alarak gelenekçi duyguları besleyen tavır ve eylemler içinde olmayı sağlayacak yönelimlere gidilme gibi bir durumla karşı karşıya gelindi ya da bu çözülmenin önüne geçebilmek için çağın kişilere albenili görünen yüzeysel çekiciliğine şöyle ya da böyle taviz verilerek, çağdaş değerleri algılama yönünde böyle bir refleks geliştirildi. (Karaca, 2012, s. 236)

Geleneksel yapıların yenilik karşısında kendilerini tanımlama süreçlerinde özellikle her bir geleneksel grubun kendilerine şiar edindikleri toplumsal liderlerin ilgili yenilikler ya da değer çatışması durumunda üstlendikleri sosyolojik ya da sosyo-politik görev çoğu zaman araştırmacıların dikkatlerinden kaçabilmekte ve süreçlerin doğru analizinin yapılmasında da ciddi zorluklar çıkarabilmektedir. Oysa geleneksel yapılar doğaları gereği daha çok ve temelde lider merkezli bir sosyal örgütlenme içerisinde bulunmaktalar ve bu merkezlilik ilgili sosyal yapının daha rahat ve kolay yönetilebilmesini sağlarken, beri taraftan birey bazında ciddi krizlerin süreç içerisinde ortaya çıkmasına da imkân vermektedir.

Lider merkezli yapılar liderin olaya, meseleye ya da krize bakışını kendine yegane ya da alternatifsiz bir bakış açısı edinirken, çözümün alternatif seçeneklerine birey tarafından önerilebilecek tüm uygulamalar kilitlenmekte ve bu da sosyal dokunun totaliter bir yapı almasına olanak vermektedir. Aslında çağdaş değerlerin geleneksel yapılar tarafından kolayca benimsenmemesinde totaliter grup liderliğinin dayatmış olduğu anlayışların payı ve ağırlığı büyüktür. (Karaca, 2012, ss. 236-237)

Ataerkil düşünüş yapıları doğal kazanımların sosyal yapının da işleyişinde merkezi bir değer olarak gerçekleşmesine olanak tanımıştır. Doğal yollarla gelen gücün kurulabilecek sosyal yapılarında yine güç endeksli oluşmasına imkan tanıyacak düzeyde ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu açıdan güç merkezli yapılar tek tip anlayışı besleyen lider ya da karizmatik lider üzerinden bir toplumsal kimlik üretilebilmesinin önü açmış ve üretmiştir.

Bu bağlamda geleneksel yapıların yeni durumlar karşısında mücadele etmesi gereken sürecin güç üzerinden kendi sosyal dokusunu oluşturmuş bir yapı olduğu gözlerden ya da zihinlerden uzak tutulmamalıdır. Bir anlamda geleneğin gücünün sahip olduğu değerlerin değer kalitesinden daha çok ve temelde ataerkil sürecin güce evrilmesi ile oluşturmuş olduğu sosyolojik blokajın ciddi anlamda çağdaş yapıların sağlıklı değerlendirilmesinin önünde ciddi bir engel olduğunu söylememizde yarar vardır.

3.4.Modern Zamanların Zaman Algısı ve Değerle Etkileşimi

Zaman, klasik evrelerde olduğundan daha farklı bir anlam ve değer kazandı. Toplumun birçok açıdan demografik yapısı değişti ve bu değişim hızlı bir biçimde devam etmektedir. (Birekul, 2010, s. 150) “Sıkıştırılmış bir zamanı” modern zaman içerisinde yaşıyoruz dersek, aşağı yukarı muradımızı yakın bir tanımlama yapmış olacağımızı düşünüyorum. Sıkıştırılmış bir zaman ifadesi fiziksel ya da laboratuvar ortamında teknik birtakım cihazlar ya da yöntemlerle adını koyduğumuz ve kendi kabullerimiz olan mekanik zaman anlayışından ziyade sosyolojik ve psikolojik süreçlerin kendini birincil etken olarak ifade ettiği zamanın bir algısından söz etmek istiyoruz. İşte böyle bir zaman algısı o kadar esnek bir zaman anlayışını gündemimize oturttu ki, daha çok ve temelde bizim hayatımızı özellikle insan ve toplum algımız üzerindeki etkisi bağlamında sıkıştırılmış zamanın mekanik zamana üstünlüğünden söz etmemiz her halde gariptenmeyecektir.

Sıkıştırılmış zaman, acelesi çok ve bekleme az bir davranış tipi yarattı ve toplumda özellikle de yeni kuşak nesillerde çokça gördüğümüz haz ve hız nesli diye tabir edilen bir insan tipolojisi ile karşı karşıya olduğumuzu bilmemizde yarar vardır. Hazzın ve hızın kapsam alanına girmeyen değer ve kaliteler çok da makbul olan bir kıvamda rağbet görmüyor ya da göremiyor. İnsanların hayat süreçlerine şöyle bir göz attığımız da arkadaşlık ilişkilerinden tutunuzda, hayatı yaşarken kendilerine uğraşı alanı edindikleri oyunlar, dini yaşam biçimleri, eğlenceler, geziler, oturup kalktıkları mekanlar, içecekler, giyim kuşamlar, saç şekilleri, makyaj ya da estetik süreçler sürekli ve istikametinin de ne ve neresi olacağı çok kestirilemeyen bir takım temel yapısal durumlarla karşı karşıyayız. (Birekul, 2010, ss. 151-153).

Sıkıştırılmış zaman haz ve hız ile bütünleşince ya da bu iki süreç birbirini besleyince “arayan insan” modeli önümüze çıktı ve bu insan sürekli arayışta ve bir sonraki şeyin daha iyi ve daha doğru olacağı estetik kabulü ile yola çıkmakta ve bu yol alış kendini süreçle özdeşleştirmektedir. Hazzın ve hızın cari bir ölçü olarak kabul edildiği bu insan tipolojisinde ilginç bir durumla karşılaşyoruz ki o da yorulmuş bedenlerin ve ruhların kendilerini bir sonraki sürece nasıl adapte edebilecekleri noktasında oldukça güçlü ve zorlu “belirsizliğin” hâkim bir değer ya da sonuç olarak önümüze çıktığını görebilme ve bunu ikrar edebilme yeterliliğimizdir.

Belirsizlik, arayan insan, sıkıştırılmış zaman gibi önümüze çıkan bu yapılar insanın hayat macerasında bazı süreçleri ya da sonları önümüze getirip koymaktadır ki, o da madde bağımlılığın yükselişe geçtiği, estetik ameliyatların olana değil olması gerekeni kişiye uyarlayıp, iyileştirici değil yönlendirici bir sürece kaynaklık etmesi ve benzeri modern çağ oluşumları ile birlikte en nihayet intiharların geçmiş çağlara ve zamanlara kıyasla inanılmaz boyuta oluşması artık bir çok kademede ve kalemde bilim insanlarına alarm verdi ve vermeye devam etmektedir. Bu bağlamda, modanın değişim ivmesine verdiği hız ise, sınıfsal farklılaşmanın da tetikleyicisi olmuştur. (Ertürk, 2011, s. 8)

Günümüzün çoklu algı yapısının içerisinde bunalan insanlarımızın daha çok ve temelde birçok gerekçe ile psikolojik terapi almaları aslında üzerinde çokça durulması gereken bir konu olarak durmaktadır. Belirsizliğin, arayışın ve sürekli şu ya da bu biçimde sıkıştırılan yaşamın insanda bırakacağı tahribat bir takım temel arınma ve terapi yolları ile çözüme kavuşması gerekiyor ki, günümüzde psikoloji

bireyin hayatına dokunma planında diğere sosyal bilimlere üstünlüğünü bu bağlamda kabul etmemizin önemi açıktır.

Kuşkusuz hayatın özellikle modern zamanların sıkıştırılan boyutları, hayat içerisinde yalnızlaşan bireyi git gide daha fazla önümüze getirmekte ve başka ülkelerde yalnız ölümler bakanlığı kurulacak düzeyde bu konu artık inceden inceye ele alınması gereken bir mevzu haline gelmiştir. Zamanın hızı ve bu hıza tutunamayan insanların zamanın bu çarkları arasında nasıl da eriyip yok olmanın eşiğine geldiğini görünce bir takım sosyal çareler aramanın sağlıklı olacağını, makul olabileceğini düşünmeye başladık. (Yanartaş ve diğere, 2023, ss. 601-603)

Yalnızlaşan insanın belirsizliğin ve arayışta olan insanın sonucunda bir sosyal profil olarak önümüze çıkması modern zamanların nasıl ele alınması gerektiği konusunda hepimizi düşündürmektedir. Bireyciliğin ya da bireyselliğin alabildiğine sosyal ya da sosyo-politik bir değer olarak önümüze koyulduğu bu zaman dilimlerinde her halde yalnızlaşan insanın böyle bir süreç sonucunda istenerek ya da istenmeyerek, beklenerek ya da beklenmeyerek böyle bir sonla karşı karşıya gelmesi hepimizi derinden düşündürmelidir.

Yalnızlaşan birey, sahip olduğu geleneksel aidiyetlerle sorunu olan birey olarak anlaşılması ya da en azından problemin önemli bir kısmının bu pencereden değerlendirilmesinin ehemmiyeti ortadadır. Bu aidiyetler, modern zamanlarda birtakım gerekçeler öne sürülerek yapılandırmacı ve yönlendirmeci saiklerle üzerine gidildi ve yalnızlaşan birey sadece yalnızlaşmakla kalmadı akabinde de kendi sahip olduğu maddi ve manevi varlığı üzerinde operasyon yapma gibi teşvik edici ve aktif süreçlerle yüz yüze gelmeye başladı. (Sürgit, 2019, ss. 457-458)

Bu süreçler toplamı ise insanın insan olarak var olma süreçlerinde ve zaman dilimlerinde yok olma gibi bir temel sorunla karşı karşıya geldiğini çok açık biçimde görüyoruz ve nasıl tedbirler alınması gerektiğini bir sonraki bölümde zikredeceğimiz ana ve ara maddelerle meselenin oraya taşınmasının gerekliliği bilimsel olarak ortadadır. (Sürgit, 2019, ss. 453-454)

Öyle ki artık belirsizliğin ve arayan insanın bu sıkıştırılmış zaman dilimlerinde beklemeye tahammülü yok ve kendi bedeninde yapmaya çalıştığı sözüm ona estetik operasyonlarla doğanın kendini bahsettiği güzellikleri yeterli bulmayıp ve tüm verili

alanın ötesine geçme gayreti yaşanan real hayatın sanal anlamda yaşanabilecek ve teknoloji ile kendine imkan alanı bulduğu tekno yaşamın gerçek üstü bir yaşama kurgusal bir yaşama endekslenmesi aslında sadece insan için değil insanı çevreleyen doğal süreçlerin hayatiyeti ve düzeni için tehdit anlamı taşıdığı bilinmelidir.

3.5.Toplumsal Örgütlenmelerin Modern İnsan Üzerindeki Etkisi

Zamanımızda yalnızlaşan insanın yardımına gerek devlet desteği ile gerek belediye hizmetleri ile ve gerekse özel dernekler ve yardım organizasyonları ile insanların elinden tutulmaya çalışılarak zamanın birey üzerinde yaratmış olduğu tahribat bir dereceye kadar giderilmeye çalışılmaktadır. Bu tarz destek çalışmalarının modern organizasyonlarının daha işlevsel hale gelmesi ile daha güçlü bir toplum ve birey destek ünitelerini yaratılacağından kuşkumuz olmamalıdır. (Başer, 2020, ss. 1487-1488)

Genelde bu tarz sosyal organizasyonlarının bireyin maddi ihtiyaçlarını görme sadedinde bir araya geldiğini görmemiz durumun aciliyeti açısından önemlidir ama yeterli değildir. Yaşlanma ile birlikte açılan huzur evleri de bu açıdan daha çok maddi yetersizliklerin tedariki noktasında toplandığını bilmemizde yarar vardır. Oysa insanın maddi tarafı kadar manevi ihtiyaçlarının da geciktirilmeyecek ve bekletilmeyecek düzeyde ehemmiyete haiz olduğu bilinmelidir ve fark edilmelidir.

Huzur evlerinin manevi desteği artıracak şekilde yeniden tasarlanmasında fayda vardır. Huzur evleri, yaşlanma süreçlerinde karşımıza çıkan bir sosyal olgu olarak bilinmelidir. Ancak şunu görüyoruz ki, yalnızlaşan insanlar, huzur ortamının kendilerine tesis edilmesinde artık erken yaşlarında ya da orta yaşlarında buna ihtiyaç duyacak düzeyde sosyal, sosyo-psikolojik bir gerekliliğin içerisine girdiklerini görüyoruz. Bu aslında toplumsal psikolojimize ne derecede ve derinlikte tesir yapacağı sosyal bilimciler ve idari yetkililer tarafından iyi tespit edilmesi gerekir. (Başer, 2020, s. 1492)

Sosyal desteğe olan ihtiyacın giderek artması bize maddi ihtiyaçların tedarik edilse de manevi ihtiyaçların geriye bırakılması durumunda sosyal çözümlerin ne kadar derin bir boyutta bizim önümüze geldiği ve bunun süreç içerisinde bizleri nasıl etkileyeceğinin bilinmesinde yarar vardır.

Sosyal örgütlenmelerin modern zamanlarda insanımızın bu tarz manevi ihtiyaçlarını da görecektir şekilde bir düzenlemeye gitmesi, acil bir ihtiyaç olarak önümüzde durmaktadır. Gelişen süreçlere kendini adapte edebilen toplumların hayatta kalma şansının daha fazla arttığını biyolojik evrimin sonuçları bize göstermektedir. Bu sebeple, belki beklenen bir durum değildi ama gelişen ve değişen modern hayatın önümüze koyduğu en büyük faturalardan biri manevi dünyamızın ya da sosyal bilim diliyle konuşacak olursak ruhsal ve sosyo-psikolojik dünyamızın ne kadar da ihtiyaç duyduğu ve çözüm beklediği sorunlarımızın olduğunu bilmemizde yarar vardır. (Başer, 2020, ss. 1506-1508)

Bu sorunlarımızın halledilmesinde serin kanlılıkla meseleye yaklaşmamızın önemi ortadadır. Eğer serin kanlılıkla meseleye yaklaşmazsak ortaya çıkacak duygusal tepkiler ya da sonuçlar meselenin daha da derinleşmesine ve içinden çıkılamayacak bir hale gelmesine neden olacaktır.

Sosyal örgütlenmelerimizde bir diğer temel sorunlardan bir tanesi de modern insanın geçmişte tanık olduğumuzdan çok daha farklı ve temel biçimde birçok yönü ve kompartımanı bir araya getirecek bir insan modeli ile karşı karşıya olduğumuzun fark edilememesidir. Eski çağlarda buna orta çağları da ilave etmemizde herhangi bir sakınca görmüyoruz. Şu durumu açık biçimde ifade etmemizde fayda var ki, insan bugün için biyolojik anlamda evrimsel süreçlerini bilimsel olarak bildiğimiz kadarıyla olgun seviyesine getirmiş ama diğer psikolojik, sosyolojik boyutları itibariyle evrimsel süreçleri hala devam etmekte olan ve bunun modern zamanın işlevsel süreçlerini de meseleye kattığımız da daha kompleks bir hal alacak şekilde bir değer timsali olarak insan varlığının önümüze çıktığını bilmemizde yarar vardır.

İnsanın yapısal anlamda bu kompleks yapısı yukarıda ifade etmeye çalıştığımız zaman dilimlerinde ciddi anlamda fark edilmedi. (Kavut, 2020, s. 683) Belki sosyal bilim çalışması yapan filozoflar ve diğer bilginler tarafından bir takım temel betimlemelere gidildi ama durumun ciddiyeti ve zamanın ruhuna uygun biçimde anlaşılması için ancak modern zamanların gelmesini beklemek durumunda kaldık.

Modern zamanlarda sosyal örgütlenmelerin insanın bu çoklu yapısını kavrayacak ve ona uygun sosyal projeler gerçekleştirebilmesi için interdisipliner dediğimiz çalışma yöntemlerinin de kabulü vaz geçilmez bir değere sahip olduğu her geçen gün

önemini hissettirmektedir. Modern zamanların kollektif iş görebilme ve bunu yine kollektif biçimde uygulayabilme becerisinin zaman içerisinde değeri yeni yeni anlaşılabilmiş ve bunun gerekliliğinin erken yaşlarda da fark edilmesi toplumumuzun gelişim ufku açısından manidar bir değere sahiptir.

Toplumsal örgütlenmelerin insanın bu çoklu manevi yapısını nazari dikkate alarak çözüm odaklı çalışmalar yapması, modern insanın gelişiminde kuşkusuz büyük yararlar sağlayacaktır. Bu tarz örgütlenmelerde sadece ihtiyaç anında değil de süreç endeksli yaşam boyu yardım ünitelerinin devreye sokulmasının bireyin yalnızlaştığı bu zaman dilimlerinde daha fazla katkı sağlayacağı noktasında ümidimiz tamdır.

Modern zamanların belirsiz, kişiyi arayışa iten süreçlerin ve akabinde gelişen sosyal çözümlerin yaşandığı bu zor zamanlarda sosyal örgütlenmelerin büyük bir aile işlevi göreceği konusunda temennilerimiz olduğunu belirtmek zorundayız. (Sürgit, 2019, s. 453) Tabi ki doğal olarak geleneksel ailenin yerini alabilecek donanımda bir sosyal örgütlenmesinin olmasını bekleyemeyiz. Ama en azından zor zamanların ya da kriz durumlarının kendini güçlü biçimde hissettirdiği durumlarda bu örgütlenmenin sağlayacağı sosyo-psikolojik destek hayati önem arz edecektir.

4.İNSAN KARAKTERİNİN PARADOKSAL ŞEKİLLENMESİ: GELENEK VE MODERN ZAMANLAR

4.1.İnsan Karakterinin Paradoksal Şekillenmesinin Dinamikleri

Biz toplum olarak moderniteyi diğer geleneksel toplumlara nazaran daha yakından ve resmi bir politika olarak tecrübe etmekte olduğumuzun öncelikle altı çizilmelidir. Böyle bir durumu yaşamamızda tarihin ve bizzat yaşadığımız coğrafyanın bize sunduğu tecrübenin yeri ve önemi ortadadır. (Mardin, 2018, ss. 9-10) Türkiye'nin doğu ve batı arasında gerek coğrafi ve gerekse sosyo-politik ve sosyo-kültürel geçiş ikliminde olması ve asırlardır da Avrupa ile kurduğu ilişkiler ağı içerisinde olmasını hesaba kattığımızda neden konumuzu böyle bir başlık etrafında ele almamız gerektiği daha da netlik kazanacaktır.

Düşünceler gibi insanın da hayat tecrübesinde eklektik süreçlere muhatap olmasının tarihsel tecrübe açısından yadsınacak bir durumu yoktur (Şahin, 2013, s. 252) Düşüncelerin eklektik yapısı zaman zaman farklı sonuçlara da yol açabilmektedir. Ama tarihsel tecrübe açısından meseleyi kendi doğal akışı içerisinde değerlendirdiğimiz de birçok farklı sonucun ortaya çıkmasında ve bu sonuçların özellikle bazı durumlarda meselenin netleşmesini ve sağlıklı sonuçlara ulaşmamızı zora sokacak bir durum ya da durumlar silsilesi ile karşılaşmamızın işin doğası gereği olduğu bilinmeli ve fark edilebilmelidir.

Özellikle böyle bir çalışmayı araştırma konusu olarak ele alırken de en çok bizi motive eden unsurlardan bir tanesi meselenin girift, karmaşık ve zaman zamanda paradoksal durumlara bizi yönltecek şekilde sosyo-psikolojik ve sosyo-kültürel yelpazede hem derinliğe hem de ciddi geniş uzanımlara sahip olması ve hayatın modern anlamda değişen ve dönüşen hızı karşısında konunun bizim algı dünyamızda yarattığı momentum meselenin bilimsel bir bakış açısı ile ele alınmasını gerekli kıldı.

Coğrafi ve tarihsel dinamiklere baktığımızda, modernleşme süreçlerimizin Osmanlı'nın duraklama ve çöküş dönemlerine kadar da uzatılabilecek tarihsel bir kesiti kapsaması olayın çapını ve derinliğini anlamamız açısından önemlidir. Bizim özellikle modernleşme süreçlerimizin sağlıklı yürüyüp yürümediğini anlama

noktasında tarihsel tecrübemizin doğru biçimde ya da tarafsız bir gözle gözlemlenmesinde hayati derecede önem vardır. Bu süreç özellikle kendini uluslararası ilişkiler bağlamında daha ciddi sosyo-politik yapılarla yapılan müzakereler etrafında kendini göstermektedir.

İnsan karakterine paradoksal bir şekilde yapılan yansımaların bu süreçte özellikle devlet aygıtını kullanan idari zihniyetin süreç dahilinde aktif rol alırken bu aktifliğini gerçekten kelimenin tam anlamıyla aktif bir biçimde mi yoksa pasif bir dilin hüküm sürdüğü bir politik dilin kendini farklı varyasyonlar etrafında mı ifade ettiği özellikle konumuz açısından önemlidir.

Modernleşme tecrübemize konumuz sınırları dahilinde şöyle bir baktığımızda pasif politik dilin daha baskın olduğunu ve süreç içerisinde birçok modern değer alınması ve yaşanmasında da bu pasif politik dilin sahip olduğumuz insani karakterinin şekillenmesine de ciddi manada tesir ettiğini görüyoruz. (Mardin, 2018, s. 9) Öyle zamanlar yaşadık ki, sanki okul karnemizin bu değerler bağlamında doldurulduğu politik süreçler, modern yapıların ve anlayışların paradoksal biçimde yaşanmasında etkin rol oynamış ve ilgili düzeyde bir takım patolojik süreçlerin çözülemez boyuta evrildiğine de şahit olmaktadır.

İnsan karakterinin paradoksal gelişiminde yukarıda tartışa geldiğimiz soruna binaen uygulanan eğitim politikalarındaki değişikliklerde bu sürece kaynaklık eden bir diğer dinamik unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek eğitimin içeriğinde geleneksel değerlerin ve tarihsel mirasın ele alınış biçimi ve gerekse bu konuları ele alan kadroların meselelere yaklaşımlarındaki birbirleriyle örtüşmeyen yaklaşımlar süreç içerisinde geri dönülmesi neredeyse imkânsız sonuçlarla bizleri karşı karşıya getirmiştir.

Geleneksel değerlerin içerisinde örf ve adetlerimize konu olan unsurlardan tutunuzda manevi konuların ele alınış biçimine kadar uzanan epey mesele, kendini ifade etmede ortak bir dili bulamadı. (Mardin, 2018, ss. 184-185) İmparatorluktan modern bir devlet anlayışına geçişte yaşanan siyasal dilin patolojik tarafları özellikle eğitim politikalarında değerler eğitiminin de tutarlı ve istikameti sağlıklı bir biçimde yol almasına engel oldu.

Aile değerlerinin süreç içerisinde sorunlu hale gelmesi eğitim politikalarına da yansımış ve bugün özellikle karakter bakımından sorunlu birçok bireyin toplum hayatına katıldığı süreçleri yakinen görmemiz bazı noktalarda nasıl bir tarzda çözüm odaklı projeler geliştirebileceğimiz noktasında bizleri düşündürmektedir. İhmal edilen sorunlar zamanla çözülmesi daha güç sorunlara dönüşecek şekilde birbiriyle eklemlenmiş bir sorunlar dizisi halini aldıkça, meselenin çözümüne atanan kadrolar ya sorunları çözüme ilişkin ciddi alan araştırması yapmadan yani sosyolojik ve psikolojik boyutları meselenin nereye uzandığına dair gerekli fizibilite çalışmaları yapmadan konuya yaklaştı ya da sorunların uzandığı derinlik hafife alınarak vizyonu kurtarmaya dönük girişimler haliyle netice vermeyen sonuçlar ve sorunlarla bizi yüz yüze getirdi.

İnsan karakterinin paradoksal şekillenmesinde dinamik olan unsurlardan bir diğeri de toplumsal organizasyonların daha çok ve temelde politize olması, bireyin ve toplumun sağlıklı gelişmesinde ciddi manada engelleyici faktör oluşturmuştur. Politize olmayla gerçeklerin algı operasyonuna heba edildiği de görülmektedir.(Özer, 2023, s. 366) Modern zamanlarda yalnızlaşan bireye en fazla kol ve kanat gemesi gereken bu yapılar insani yönlerinden ziyade politik duruşların merkezde olduğu bakış açısını öne çıkarmaları toplumda ve bireyde gerek bireysel ve gerekse toplumsal kimliğin sağlıklı bir bütün halinde ortaya çıkmasına engel teşkil etmiş ya da daha sağlıklı ifade ile ilgili kimliklerin bütünselliğin kurulması ve meramı ifade edecek gücün ortaya çıkmasına ket vurmuştur.

Yalnızlaşan bireyle yani özellikle akrabalık, komşuluk, vs insani yakınlar getiren bağların zaman içerisinde yıpranması ile ortaya çıkan sosyolojik boşluğun sosyal organizasyonlarımızla giderilememesi ya da giderilmeye çalışılsa da bunun sağlıklı süreçler eliyle yapılamaması her şeyin daha kaotik hale geldiği modern zamanlar içerisinde insan karakterinin paradoksal ya da patolojik bir yapıda ya da iklimde gelişmesine neden olmuştur. (Albayrak, 2019, s. 930)

Yapılan araştırmalarda öne çıktığı şekliyle ders kitaplarımızda değerlerin doğru biçimde aktarılmasında ortaya çıkan eğitim dil sorunu da insan karakterinin paradoksal biçimde şekillenmesinde kendini gösteren önemli dinamiklerden biridir. İnsan tanımından tutunuzda toplumu anlama ve açıklama biçimlerine dair bilimsel bir dilin hâkim olamayışı ve politize olmuş zihinlerin meseleye yaklaşımlarından öne

çıkardıkları ötekileştirici dil, eğitim dil sorununu beslemesi ve desteklemesi günümüzde sağlıklı bir insani dilin de oluşmasında engelleyici bir faktör olmuştur.

Çekirdek ya da öncü nesil diyebileceğimiz bir yapının ya da sosyal ünitelerin zaman içerisinde acil bir ihtiyaç olarak karşımıza çıktığı gün gibi ortadadır. Gerek aile yaşamında gerekse toplum yaşamında rol model diyebileceğimiz kimse ya da kişilerin var olmaması, olsa da bunun toplumsal örnekliliğinin git gide gücünü kaybetmesi, insan yaşamında ortaya çıkan paradoksal gelişmelerin önlenmesinde ciddi katkısı olacağı açıktı. Ancak böyle bir dezavantaj, topluma ufuk verecek bir dinamiğin de ortaya çıkmasına engel olarak paradoksal süreçleri tetiklemiştir.

4.2.İnsan Karakterinin Paradoksal Gelişiminde Özne Sorunu

Felsefe tarihinde hiç olmadığı kadar modern zamanlar özne sorununu tartışmak zorunda kalmıştır ya da böyle bir problemin ortaya çıkmasına hem zemin hazırlamış ve hem de üreticisi haline gelmiştir. Değerlerin paradoksal izlerini en çok rastladığımız varlık alanının bilen öznenin zihniyet ve davranış parametreleri üzerinde toplandığını açık biçimde görmekteyiz.

Modern zamanların kendini tartıştığı kavramların ya da alanların başında öznenin geliyor olmasını yukarıdaki satırlarda kısmen ifade etmeye çalıştık. Öznenin özne olması, batı düşünce tarihi içerisinde anlam buldu ve tarihsel kökleri eski Yunan medeniyetine kadar giden tarihsel ve felsefi bir perspektife dayanmaktadır. (Kahraman, 2018, s. 129) Bu perspektifin kurucu gücü kuşkusuz rasyonelliğin ve tecrübi verileri kullanma gücünün bir medeniyetin ortaya çıkmasında ne kadar etken, var oluşsal ve vazgeçilmez bir değere sahip olduğu kendini açık biçimde göstermiştir.

Rasyonelliğin ve tecrübenin kendini ifade alanı kuşkusuz gerek antik Yunan'da ve gerekse modern batıda dilin ve diyalogun öne geçtiği ve kendini gösterdiği bir akademiya ve bir meclisle ortaya çıktı. Bu bağlamda şu anda Türkiye ölçeğinde neden sağlıklı bir özne meydana getiremediğimiz hem bilimsel ve hem de tarihsel koşulları sorunumuzun kaynağını bize göstermektedir. Rasyonellik kuşkusuz en temelde toplumsal dilin ortaya çıkmasına en fazla katkı sunacak süreçlerin ve yöntemlerin başında gelmektedir. (Çamlı, 2020, ss. 15-16) Filozofların olsun, peygamberlerin olsun en fazla insandan neden daha çok ve temelde akıllarını

kullanmalarını istediklerini gün geçtikçe bizim gibi geleneksel toplumlar daha iyi anlamaktadır.

İlk bakışta aklın kullanılması gerektiğini yadsıyacak ne bir ahlaki sistemin ve ne de herhangi bir dini ya da felsefi sistemin hayat karşısında kendi güncelliğini ve enerjisini devam ettirmesi mümkün değildir. Aklın devreye sokulması ve bunun bir hayat felsefesi olarak insanımız tarafından benimsenmesi işte asıl zorlandığımız taraf bu olmaktadır. Yoksa aklın kullanılmasını tasvip etmeyecek ya da buna soğuk ve mesafeli bakacak kimse yoktur.

Özne sorununun karşılaştığı en temel güçlüklerden biri, kişinin neden aklını kullanmadığı ya da Kant'ın ifade etmek istediği biçimiyleden düşünmeye cesaret edemediğini açık biçimde belirlemek, yolumuzdaki problemleri halletme yolunda önemli bir adım olacaktır. Öznenin doğuşu, kuşkusuz modern anlamda kendi sorumluluğunu başka mercilere havale etmeden var olma cesaretini gösterebildiği oranda bu doğuş gerçekleşebilmektedir.

Geleneksel özne ile modern öznenin çatışma alanları insan karakterinin paradoksal bir gelişim göstermesinde de etkin bir faktör olarak önümüze çıktığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Geleneksel özneyi besleyen ve onu toplumsal süreçte destekleyen yapılarla modern özneyi besleyen ve onu yine toplumsal süreçte ve katmanlarda besleyen ve destekleyen organizasyonlar, toplumsal dinamiklerin ve inisiyatif alan bireysel dirençlerin ortak ve farklı tarafları konumuz açısından oldukça önemlidir.

Zira, ilgili taraflar, geleneksel özne ile modern öznenin birbiriyle uyumlu ya da çatışma endeksli süreçlere konu olacak şekilde paradoksal yapının inşasında nasıl bir etkileşim gösterdiklerini anlama sadedinde manidar bir rol üstleneceklerdir. Geleneksel yapının her iki özneyi beslediği ortak taraflar, tarihsel, sosyolojik ve kültürel bağların değerini bilme ve bunu kabul etme noktasında özne düzeyinde alınan kimliksel kararların mevcudiyetidir. (Dalbay, 2018, s. 174) Ancak bu bağların nasıl algılanıp hayata aktarılması gerektiği noktasında karşımıza çıkan farklılaşmalar, yukarıdaki pasajlarda ifade edildiği üzere, iki öznenin kimliksel ayrışmasının da kaynağını teşkil etmiştir.

Modern öznenin doğuş aşamasında ilgili yapılara karşı eleme ve eleştiri süreçlerinin aktif kullanımı, bugün bizim ve giderek de artacak şekilde analizini ve çözümünü

arayacağımız konuların başında gelecektir. Belki de ya da çoğunlukla öyle, insan karakterinin modern zamanlarda paradoksal süreçlere takılmasının arkasında yatan ve insanın karakterinin paradoksal şekillenmesinde baskın ve belirleyici güç olarak önümüze çıkan sosyolojik ve felsefi unsur, toplumsal süreçlerin hemen hemen hepsine katılan modern bir öznenin doğuşuna tanık olmamız durumudur. (Dalbay, 2018, s. 174)

Daha temelde ve artacak şekilde modern öznenin kendini ifade etme süreçlerinde hala ağırlığını koruyan toplumsal ve kültürel kodların ya da geleneksel handikapların veyahut da paradigmanın dinamikliği sürecin çatışmacı bir dile dönüşmesinde önemli oranda etkin bir paya hala sahip olmasıdır.

Kuşkusuz modern öznenin gelenek karşısında hala ve daha temelde direttiği ve kafa tuttuğu bir konu varsa o da özgürlük meselesidir. Geleneksel toplumlarda modern öznenin başını ağrıtan ve karakterinin doğrusal ya da paradoksa düşmeden yaşamasına engel olan şey ya da şeyler özgürlüğün önündeki engellerdir. Bu konunun kabul edilmesi ya da anlaşılması yolunda herhangi bir zihinsel rezervin ya da karşı çıkışın olmadığını ana hatları ile yaşadığımız cemiyetin sosyo-politik atmosferinde rahatlıkla okuyor ve anlayabiliyoruz. (Dalbay, 2018, s. 174) Sadece ve temelde sorunsal olarak önümüze çıkan şeyin özgürlüğün ne olduğu ve sınırlarının rasyonel ve ahlaki anlamda nasıl çizilebileceği konusunda yine toplumda ve dünya genelinde de bir konsensüsün varlığı gün geçtikçe farklılığını ve belirgin tutumunu insanlarla paylaşmaktadır.

İnsan hakları evrensel bildirgesinde kişisel hak ve hürriyetlere ilişkin getirilen açıklamalar ve tanımlamalar modern insanın bu yolculukta kendine destek olarak aldığı temel umdeler olarak karşımıza çıkıyor. Öyle ki hukuksal anlamda bu konulara dair gerek ulusal ve uluslararası düzeyde yalnız kalmadığını bilen modern özne gerek gelenek üzerinden ve gerekse bu ya da farklı yapılar üzerinden kendisine yöneltilecek dayatmalara karşı onurlu duruşunu sürdürmesi, çatışmalarla birlikte barışı kişisel ve toplumsal yaşamında merkeze alan insanların kuracakları sosyal cemiyetlerle bu çatışmacı dilin daha yapıcı ve özgürlükçü bir dile evrileceğine ilişkin inancımız tamdır. (Albayrak, 2019, s. 930)

Kuşkusuz yeniye karşı daha eski çağlardan beri gösterilen insani tepki hemen hemen her ortamda ya da sosyolojik zeminde karşılık bulmuş ama zamanla yeni ile olan sosyolojik ve psikolojik temas süreç içerisinde karşılıklı anlama ve birbirini tanıma süreçlerinden sonra bu tepkinin negatif boyutunu pozitif tutumlar almıştır. Tabii bu süreçler yaşanırken insani karakterin çatışma süreçleri içerisinde gerek ortamın ve gerekse ortama şu ya da bu biçimde katkı sunan aktörlerin ve dinamiklerin patolojik tarafları ile yüzleşmesi yukarıda ifade edildiği biçimiyle paradoksal gelişmelerin gerek fert ve gerekse toplumsal düzeyde yaşanabileceğini görmezden gelemeyiz ya da yok sayamayız.

Özgürlüğü zaman zaman modern öznenin, yukarıda ifade edildiği biçimiyle bir takım yapı ve engellerin ya da engellemelerin karşısında sekteye uğratabilecek ya da kendini şu ya da bu biçimde sabote edecek tutum ve davranışlar içerisinde bulunması durumunda, yukarıda ifade edilmeye çalışılan patolojik ve paradoksal süreçlerin hem derinleşmesine ve hem de bir süre sonra içerisinde çıkılmaz bir hale gelmesine hizmet edeceğini burada belirtmemizde yarar vardır.

4.3. İnsan Karakterinin Paradoksal Gelişiminin Toplumsal ve Sosyo-Politik İzdüşümleri

Türkiye ölçeğinde ve özellikle geleneksel toplumlar bağlamında sorunun özne ya da insan sorunu olduğu gerçeği giderek kendini daha fazla hissettirmekte ve buna dönük temel çözümler ve projelerin yapılması hayati derecede önem arz etmektedir. Bugün gelinen noktada insan karakterinin paradoksal gelişimi insan özsel sorunu bağlamında ele alınmaya ve irdelenmeye çalışılmalıdır. (Stoecker, 2016, s. 108) İnsan sorunu topyekûn ciddi tarihsel bagajlarla yüklü ve bu bagajların rasyonel yolla çözümü doğrultusunda serin kanlılıkla hareket edilmelidir. Aksi takdirde sonucu nereye varacağı çok da belli olmayacak problemlerle yüz yüze gelebiliriz.

Değişen ve dönüşen dünya ölçeğinde, insan sorununun bir kez daha acil biçimde çözümlenmesi ya da ne yapılabilirliğine dair fizibilite çalışmalarının gerçekleştirilmesine ciddi anlamda gereksinim duyulmaktadır. Paradoksal süreçlerin insan sorunu bağlamında ele alınması bugün için karşılaştığımız sorunların halledilmesinde önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Gördüğümüz ve hissedebildiğimiz kadarıyla, geleneği, modern yaşamın kendisine sunduğu olanakları ile yani paradoksal diyebileceğimiz sosyolojik ortamın, paradoksal fertleri varlığa getirmeğe başladığı bu süreç içerisinde aslında sorunun önemli ve temel kaynaklarının başında insanın doğduğu ve gözlerini açtığı insani çevrenin değer içeriği ve bu değerlerin nasıl algılandığına ilişkin algı biçimleri bireyin değer dünyasının da şekillenmesinde önemli derecede rol oynamaktadır.

Bu bağlamda insanın karakterinin paradoksal şekillenmesinde yaşadığı ve yetiştiği ortamın paradoksal yapıları baskın biçimde bireyin üzerinde etkileyici ve belirleyici dozda varlık göstermesi süreç içerisinde paradoksal fertlerin ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. (Stoecker, 2016, s. 108) Bugün için paradoksal fertlerden oluşan toplumun paradoksal karakter işaretlerini güçlü biçimde gösteren bir toplum yapısına ulaşması şaşırtıcı sayılmamalıdır.

Giyim kuşam konusundan tutunuzda modern hayatın verdiği ve sunduğu yaşam tercihlerini geleneksel bireyin kendi dünyasında nasıl uyumlu hale getireceği ve zaman zaman belki de çoğu zaman uyumlu hale gelemeyen tercihlerin ferdin yaşamından toplumsal alana nasıl sunulduğu işte bugün hepimizin çoğu zaman gördüğü, şaşırdığı, davranış ve yaşam tercihlerinin bir kokteyl haline girdiği sosyal akışa tanık oluyor ve bunun sağlıklı analizlerinin yapılmasında sosyal bilimcilere ne kadar da iş düştüğünü çok açık biçimde deklare etmemizin can alıcı tarafı olduğunu bilmemizde yarar vardır.

Toplumsal dernekler, sivil toplum kuruluşlarının insan karakterinin paradoksal gelişiminde sosyolojik iz düşümleri aslında bizim bu konuya dair merakımızı anlatma noktasında ciddi rezervleri vardır. Sosyal grupların ya da sivil toplum kuruluşlarının birbirleriyle olan etkileşiminde paradoksal karakter bağlamında toplumsal bünyede var olan uzlaşmaz karakter yapıları organizasyonlar işleyişlerine de yansımıştır. İlgili organizasyonlar etkili faaliyet göstermede baz aldıkları ölçüler, siyasal farklılaşmanın uç noktasını temsil edecek düzeyde insani sınırları zorlayan hatta yok sayan bir tutumla kendini göstermektedir. (Talas, 2011, ss. 388-389)

Ne gelenekle ve ne de modern değerlerle sağlıklı etkileşimi ve sentezi yakalayamayan toplumsal hareketlilik ülkenin idari süreçlerinde de gerilime götürecek bir profille karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel değerlerin ve bunların sosyal

zihniyeti oluşturmada kendilerine verilecek aktif yetkiler, modern değerleri işselleştirmiş kişi, grup ve organizasyonlardan ciddi tepki alabilmektedir.

Hala biręok alanda tarihten ve dini değerlerden gelen tercihler, modern yaklaşımlarla kamusal alanda ciddi gerilmelere ve çatışmalara dönüőebilmektedir. Sivil toplum kuruluşları da olayı insan hakları ve kimliksel tercihler bağlamında değerlendirme ve bunu baz alarak meseleye yaklaşmak yerine olayın arkasındaki siyasal iradenin üzerinden meseleyi siyasallaştırarak zmsz kılabilmektedir.

Toplumun şu ya da bu biçimde resmi ya da gayri resmi kabulleri, kamusal alanda karşılık bulurken, paradoksal süreçlerin ve algıların ötesine geçerek mesele değerlendirilmeden ziyade yukarıda ifade etmeye çalıştığımız gibi ilgili sivil toplum kuruluşları, meselenin arkasında herhangi bir siyasal irade var mı yok mu bunu yoklamaktadır. Böyle bir kanaat geliştirmenin faaliyeti ve tutumsal süreçlerine gidildiğini görünce, tezimiz boyunca ortaya koymaya çalıştığımız değerlerin kabulü ve bu değerlerin toplumsal bilincin sağlıklı işlemesine engelleyici paradoksal gerginliğin açık işaretlerini bu yapısal sorunlarda da karşımıza çıktığını görüyoruz. . (Talas, 2011, s. 298)

Bu paradoksal gerginlik ya da gerilim toplumun işleyişinde benim değerin benim değerim ayırımına gidecek şekilde bir tür değer mobbingi ve farklılaştırması ya da ötekileştirmesi yaratarak bireyin ve toplumun karakterinin sağlıklı gelişiminde getto ya da blokaj oluşturarak bir tür toplumsal erozyon ve depremi yaratarak sözüm ona ilericilik ya da gericilik üzerinden analizlere gidilmesi yıllardır ülkemizde var olan toplumsal sorunların kamusal ortak bir dille zmne ciddi yıkımlar getirmektedir.

Sosyal ve siyasal sorunlarımızı tartışırken ve üzüm ararken paradoksal taraflarımızın farkına en çok o zaman varıyoruz. Ortak bir dil geliştirmede toplumun farklı kesimleri ciddi sorunlar yaşamakta ve bu sorunlar devletin en st kademelerine giderek bir açıdan çok konuşurken hiç konuşamama gibi bir durumla karşılaşmaktayız. Kuşkusuz bir sosyal sorunun sadece bir sebebi olmadığı gibi, bir tane de sosyal sonucu olmaz. Bugün sosyal iletişimde yaşadığımız ortak dil geliştirememe sorunu tek bir sebepten kaynaklanmadığı gibi sonuçları da bir sonuç bağlamında idare edilerek açıklanamaz. (Akkoyunlu ve diğerleri, 2011, ss. 443-444)

Ortak bir dil kuramamanın arkasında iyi bir sosyal yapı, iyi bir eğitim sistemi, etraflıca meseleleri aydınlatan aydın sınıfı, para ve ekonomik sermayeyi elinde bulunduranların bu gücü hukuksal süreçlerle ne kadar topluma yansıtıkları, çıkar ve baskı grupları ki, bu tür gruplar, her demokrat yapıda görülebilecek şeylerdir, gibi sosyal sorunların bir araya gelmesi konsensüsü ve akabinde ortak dili geliştirememesi gibi bir takım sorunlara ve konumuz bağlamında paradoksal süreçlerin canlı ve dinamik yaşanmasına sebep olmaktadır.

Belki bu tarz süreçlerin yaşanması, bizim sosyal yapımızda gördüğümüz sıkıntıların bir takım çözüm süreçlerinin yaşanabilmesine ön ayak olabilmesinde bir takım temel hatırlatmalara sebep olabilir. Bir musibet bin nasihatten evladır diye halkımızın irfan tecrübesinde çok önemli bir cümle vardır. Yaşadığımız musibetlerin ardı arkası gelmiyor. Artık sosyal yapımızda yaşadığımız sorunların konuşma zemininde halledilmesinden başka çare olmadığı bilinmelidir. Eğer bir takım temel konularda hak yenilmişse, kişilere hakları hukuk önünde verilmelidir. Hukuk devleti olmamızın bir gereği olarak konsensüsü sağlayabilmemiz için, kişiselliklerimizi aşmak zorundayız. (Çağlayan, 2010, ss. 41-42) Problemlere de çözüm noktasında yapmamız gereken davranış modeli de profesyonel olarak davranmak ve öncelikle de profesyonel olarak düşünebilmemiz gerekir.

Profesyonel olabilmemizin imkânı da sürece akli selim ile girip bu süreci sağlıklı biçimde götürdüğümüz de ve bu da uzun sürelere eklenecek şekilde gerçekleştiğinden de ancak gerçekleşebilecek bir durumdur. Zira profesyonelleşme öncelikle eksikliklere yoğunlaşarak bu eksikliklere tamamlamakla ve bunu da kişisel handikaplara düşmeden ancak ve ancak gerçekleştirebiliriz.

5.SONUÇ

İnsan karakter itibari ile zamanın koşullarının da tesiri altında olabileceğini yapmış olduğumuz araştırma bizlere göstermiştir. Geleneksel zamanların birey üzerindeki etkisi, geleneksel algıların ve motivasyonların hala canlı ve etkin olduğu yapılarda varlık gösterdiği ortaya koyulmuştur. Özellikle ülkemiz özelinde yapmış olduğumuz analizler doğrultusunda anlıyoruz ki, birey, yoğun biçimde bir takım çağdaş fikir ve anlayışların yoğun bir bombardımanı altında kalsa da daha hala bir takım temel geleneksel değerlerin tesiri altındadır.

Ülkemizde birey olmanın getirmiş olduğu sorunların çözümü noktasında bu iki yapının yani gerek geleneksel değerlerin ve gerekse modern değerlerin çatışma ikliminde bireyin yaşamış olduğu sorunlar inkâr edilemez bir seviyede olduğunun farkına varılmıştır. Bu sorunların çözümü noktasında rasyonel yollarla yapılan çözüm arayışları makul olmakla beraber, gün geçtikçe ilgili sorunlara yapılacak, yapılması ya da atılması gereken adımlar birikmekte ve bu da konunun ilerleyen zamanlarda ne kadar sorunlu yapılar olarak önümüze çıkacağı sinyalini vermektedir.

Toplumumuzun eğitiminde önemli ve temel bir aşama olan milli eğitim politikamızın sorunlu olan tarafları olsa da özellikle bu konuda milli değerlere yapmış olduğu ve vermiş olduğu önemin takdir edilecek tarafları vardır ve bunun bireyler üzerindeki etkisi kabul edilmelidir. Ancak yapılan incelemelerimizde okulun ya da eğitim hayatının bariz etkisi görülse de sosyal yaşamın ve beraberinde elde edilen değerler manzumesinin birey üzerinde kendisini birtakım konularda paradoksal süreçlere götürecek kadar etkin olduğu gözlenmektedir. Şöyle ki birey tarafından geleneksel değerlerin doğruluğu kabul edilse de pratik hayatta git gide yaşanır olma noktasında bu değerlerin karşılığının olmadığı gibi bir yaklaşımla karşılaşmaktayız.

Bu paradoksal süreç geleneksel değerlerin mi yoksa çağdaş değerlerin lehine mi sonuçlanacağı çok açık biçimde kestirilemese de öyle geliyor ki toplumun çok hızlı değişimi, geleneksel değerlerin sadece kısmen aile ve eğitim hayatında varlığını gösterip sosyal hareketliliklerde, geleneksel değerlerin zamanın çarkları arasında eriyebileceğini söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Abdurrahmanlı, E. (2021). 1950-1960 yılları arasındaki Türk siyasal hayatı: İktidar muhalefet ilişkileri. *Ahi Evren Akademi*, 2(2), 1-12.
- Adugit, Y. (2013). Özgürlüğün kısa tarihi. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 63-94.
- Adaş, E. B., Erbay, B. (2022). Yapay zekâ sosyolojisi üzerine bir değerlendirme. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1), 326-337.
- Ağdemir, S. (1991). Aile ve eğitim. *Aile ve Toplum*, 1(1), 1-3.
- Albayrak, E. S. (2019). Sosyal ağlar ve modern insanın yalnızlaşması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(20), 929-942.
- Akkoyunlu, B., Soylu, M., Y. (2011). Sosyal iletişim ağları ve dilin yanlış kullanımı üzerine nitel bir çalışma. *Elementary Education Online*, 10(2), 441-453.
- Batur, B. (2019). Bilim tarihinde bir dönemeç: İbn Haldun'da sosyal bilim düşüncesinin doğuşu. *Antakiyat*, 2, 90-115.
- Başer, D., Kırılıoğlu, M. (2020). Türkiye'deki sosyal yardım sistemine yönelik sosyal hizmet uzmanlarının deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1486-1513.
- Birekul, M. (2011). Avrupa birliği Türkiye ilişkilerinde kozmopolitan kimlik. *Birey ve Toplum*, 1(1), 61-74.
- Bostan, H. (2016). Antropoloji, kültür ve gelenek. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-31.
- Çamlı, A., Y. (2020). Yeni bir toplum kuram dinamiği: Pratik-rasyonellik, *Kocatepe İİBF Dergisi*, 14-27.
- Çağlayan, R. (2010). Anayasa mahkemesi kararlarında hukuk devleti ilkesi. *A.Ü. Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), 41-42.
- Çelikçapa, F. O. (1992). Teknoloji ve insan. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13(1-2), 95-96.
- Dalbay, R. S. (2018). Kimlik ve toplumsal kimlik kavramı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (31), 174.
- Eren, S. (2007). Toplumsal norm, ahlak ve din. *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 9-15.
- Erol, P. Ö. (2016). Modernite projesinin kökenleri, dinamikleri ve sonu. *Sosyoloji*

Dergisi, 33, 78.

- Ertürk, N. (2011). Moda kavramı, moda kuramları ve güncel moda eğilimi çalışmaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi*, 7, 8
- Gezer, E. E., Gezer, S. (2023). Aile yapısı ve kimlik inşası bağlamında değişen tüketim dinamiklerinin reklamlar üzerinden analizi. *Akdeniz İletişim*, 41, 52-52.
- Gözler, A., Haskuş, A., Ayhan, B., Karlı, E., Akın, Z. (2020). Değerler eğitimi kapsamında hazırlanan bilimsel çalışmaların farklı değişkenler göre incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (1), 225.
- Güler, B. Ş. (2011). Küreselleşmenin merkezi aktörlerinden biri olarak avrupa birliği. *Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 10(2), 48-50.
- Hancıoğlu, H. (2016). Gelenek üzerine. *Journal of Turkish Language and Literature*, 2(1), 177.
- Hanoğlu, İ. (2012). Varlık özümünden hakikat şarabı içmek: Düşünce tarihinde varlık anlayışı ve Heidegger'de varlık, dasein, hakikat ve dil kompozisyonu. *Özne*, (16), 76-77.
- İnci, S. K., Volkan, H. (2022). Eğitimde multidisipliner, disiplinlerarası ve transdisipliner kavramlar. *Milli Eğitim*, 51(235), 2763.
- Kara, M.A., Aksu, T. (2022). Teknolojik değişim ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye üzerine bir uygulama. *Journal of Economics and Research*, 3(2), 18.
- Karaca, M. (2012). Farklılaşma, bütünleşme ve birlikte yaşama üzerine. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 237.
- Karataş, K. (2001). Toplumsal değişim ve aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 12(2), 96-97.
- Kavut, S. (2020). Carl Gustav Jung: Kavramları, kuramları ve düşünce yapısı üzerine bir inceleme. *International Journal of Cultural and Social Studies*, 6(2), 683.
- Kaymas, S. (2018). Teknoloji ve kültürün diyalektiğini izlemek: Teknolojik kültürün inşasında iletişim teknolojileri ve reklamları. *Egemia*, (2), 20.
- Kaya, Y. (2009). Başarmanın altın anahtarı. *Eğitimde Stratejik Planlama*, 7, 3-5.
- Keskin, E. B. (2016). Kentleşme sürecinde ailenin değişimi: Bursa'da bir alan araştırması. *Paradoks*, 11, 163.

- Koca, E. (2018). Moda tasarımı çıktılarının kültürel değerler ile beslenmesine yönelik tasarımcı yaklaşımları. *Social Science Studies*, 6(4), 110-111.
- Kürkçü, D. D. (2013). Küreselleşme kavramı ve küreselleşmeye yönelik yaklaşımlar. *TOJDAC*, 3(2), 3-5.
- Mardin, Ş. (2018). *Türk Modernleşmesi*. İletişim Yayınları: İstanbul.
- Özlem, D. (2002). *Felsefe Yazıları*. İnkılâp Yayınevi: İstanbul.
- Özer, Y. E. (2023). Post-truth, post-truth siyaset ve yerel düzeye etkileri: etik ilkeler üzerinden bir değerlendirme. *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (55), 366.
- Sürgit, B. (2019). Modern bireyin yalnızlaşması ve yabancılaşması bağlamında apartman yaşamı ve Cahit Zarifoğlu'nun "eksik yol" başlıklı öyküsü. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 59 (2), 457-458.
- Şahin, H. (2013). Postmodern sanatta eklektik nesnelere. *Karadeniz Araştırmaları*, (36), 252.
- Şen, E. (2023). Zamanın ötesinde geleneksellik ve çağdaşlık üzerine. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 12 (2), 883-884.
- Talas, M. (2011). Sivil toplum kuruluşları ve Türkiye perspektifi. *TÜBAR*, 29., 387-401.
- Türkdoğan, O. (1996). *Milli Kültür, Modernleşme ve İslam*. Birleşik Yayıncılık: İstanbul.
- Tunç, H., Türkoğlu, K. (2007). Doğu blokunun yıkılması sonrasında (post-komünist) devletlerde anayasa yapım yöntemleri. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11, 1-2.
- Uçar, Ş. (2001). İnsan, varlık ve zaman. *İslam Araştırmaları Dergisi*, (6), 143-144.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 210.
- Yanartaş, F., Ateş, N., Aştı, T. (2023). Yaşlılarda yalnızlık ve ölüm korkusunun yaşam kalitesiyle ilişkisi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 601-603.
- Yıldız, O., Yıldız, T. (2016). Türkiye Cumhuriyeti eğitim politikaları. *Journal of Research in Education and Society*, 3(1), 38-39.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Zeliha Candan
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Felsefe

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Felsefe

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumu	
Görevi/Pozisyonu	
Tecrübe Süresi	

İLETİŞİM

Adres	
E-Mail	

